

Regeringens proposition

1982/83: 93

om ändring i brottsbalken m. m. (förvandling av böter);

beslutad den 26 januari 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

OVE RAINER

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att systemet för förvandling av obetalda böter eller viten till fängelse avskaffas i sin nuvarande form. Förvandling skall dock även i fortsättningen kunna ske i vissa särskilt anmärkningsvärda fall då det är uppenbart att den bötfällda av tredska har underlåtit att betala böterna eller då förvandling annars av särskilda skäl är påkallad från allmän synpunkt. Regeln tar i första hand sikte på personer som genom olika slags illojala åtgärder gör sig oåtkomliga för indrivning. Den riktar sig emellertid också mot dem som återfaller i bötesbrottslighet men saknar vilja eller förmåga att betala i fall då situationen samtidigt är sådan att en underlåten reaktion från samhällets sida framstår som stötande för den allmänna rättskänslan.

När förvandling sker skall domstolen, utan att använda någon fast förvandlingsskala, bestämma fängelsestraffet till lägst fjorton dagar och högst tre månader med beaktande av omständigheterna i det särskilda fallet.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 25 kap. 7 §, 26 kap. 2 §, 34 kap. 11 § och 35 kap. 7 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.
7 §¹

Om uppbörd och indrivning av böter finnes bestämmelser i bötesverkställighetslagen (1979: 189).

Böter som *icke* betalas skola, om *icke* annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst *tio* och högst *nittio* dagar enligt bestämmelser därom i lagen (1964: 168) om förvandling av böter.

Böter som *inte* betalas får, om *inte* annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst *fjorton* dagar och högst *tre* månader enligt bestämmelserna i bötesverkställighetslagen.

26 kap.
2 §

Fängelse *må* användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa *å* något av brotten.

Fängelse på viss tid *må* sättas över det svåraste av de högsta straff som *kunna* följa *å* brotten men *må ej* överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, *därvid bötesstraff* anses svara mot *det* fängelse som *skulle* följa vid böternas förvandling.

Fängelse *får* användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa *på* något av brotten.

Fängelse på viss tid *får* sättas över det svåraste av de högsta straff som *kun* följa *på* brotten men *får inte* överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. *Bötesstraff skall därvid* anses svara mot fängelse *fjorton* dagar.

Ej *må* det svåraste av de lägsta straffen underskridas.

34 kap.
11 §²

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Om en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller disciplinstraff som har meddelats innan fängelsestraffet har börjat avtjänas *förekommer till verkställighet på en gång*, skall

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter, *förvandlingsstraff för böter* eller disciplinstraff som har meddelats innan *det förstnämnda* fängel-

¹ Senaste lydelse 1979: 190.

² Senaste lydelse 1981: 211.

Nuvarande lydelse

fängelsestraffet träda i stället för böterna eller disciplinstraffet.

Föreslagen lydelse

sestraffet har börjat avtjänas, skall det straffet träda i stället för den andra påföljden.

35 kap.

7 §³

Ådömda böter *bortfalla* när fem år förflutit från det domen vann laga kraft, *om ej dessförinnan ansökan om böternas förvandling delgivits den dömden*. Om bortfallande av böter sedan sådan ansökan delgivits samt av ålagt förvandlingsstraff är särskilt stadgat.

Dör den dömden, *bortfalla* ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och till gäldande av böterna lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar, *skola* dock böterna *utgå* av den egendomen.

Vad nu sagts om böter gäller även utdömt vite.

Ådömda böter *bortfaller* när fem år *har* förflutit från det domen vann laga kraft. *Detta gäller inte om vid utgången av den angivna tiden den dömden har delgivits en ansökan om böternas förvandling och denna ansökan inte har prövats slutligt. För anleder ej ansökningen att böterna förvandlas, bortfaller de när rättsens slutliga beslut i målet vinner laga kraft.* Om bortfallande av ålagt förvandlingsstraff *föreskrivs* särskilt.

Dör den dömden, *bortfaller* ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar *för betalning av böterna, skall* dock böterna *betalas* av den egendomen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983. De nya bestämmelserna tillämpas också i fråga om böter som har ådömts före ikraftträdandet. Förvandlingsstraff som endast avser sådana böter får dock inte bestämmas till fängelse på längre tid än som skulle ha kunnat ske enligt 25 kap. 7 § andra stycket i dess äldre lydelse. Äldre böter skall ej heller vid tillämpning av 26 kap. 2 § andra stycket andra meningen anses svara mot fängelse på längre tid än som skulle ha följt av äldre bestämmelser.

³ Senaste lydelse 1979: 190.

2 Förslag till

Lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189)

Härigenom föreskrivs i fråga om bötesverkställighetslagen (1979: 189)

dels att 1 och 14 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

dels att i lagen skall införas nio nya paragrafer, 15–23 §§, samt före 15 § en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Bötesstraff verkställs genom uppbörd eller indrivning. Regeringen bestämmer, i vad mån uppbörd skall ske.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite och sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite. *Bestämmelserna i 1–13 §§ gäller dessutom* sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

14 §

Om förvandlingsstraff för obetalda böter föreskrivs i lagen (1964:168) om förvandling av böter.

Har beslut om förvandlingsstraff meddelats, får böter ej indrivnas. Sedan verkställighet av förvandlingsstraffet påbörjats, får ej heller betalning för böterna mottas.

Har beslut om förvandlingsstraff för obetalda böter meddelats, får dessa böter ej indrivnas. *Intill dess förvandlingsstraffet har till fullo verkställts eller bortfallit får dock betalning för böterna tas emot, om den avser hela det bötesbelopp som är obetalt.*

Förvandling av böter

15 §

Ådömda böter, som inte har kunnat indrivnas och som inte har avkortats, skall på talan av åklagare förvandlas till fängelse, om det är uppenbart att den bötfällda av tredska har underlåtit att betala böterna eller om förvandling annars av särskilda skäl är påkallad från allmän synpunkt.

Är den bötfällda, när förvandling skall ske, skyldig att betala även andra böter än sådana som avses i första stycket, skall också dessa böter förvandlas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förvandlingsstraffet skall bestämmas till fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader.

16 §

Mål om förvandling av böter tas upp av tingsrätten i den ort där den bötfällde finns eller av den tingsrätt som har handlagt det mål, i vilket bötesstraffet eller, om det är fråga om flera sådana straff, något av dem har ådömts. Har bötesstraffet eller vid flera straff något av dem bestämts genom strafföreläggande eller genom föreläggande av ordningsbot, kan målet tas upp även av den tingsrätt hos vilken åtal skulle ha kunnat väckas.

17 §

I mål om bötesförvandling skall tingsrätten vid avgörande av saken bestå av en lagfaren domare och nämnd. Åklagaren och den bötfällde skall kallas till förhandling inför rätten. Om den bötfällde inte inställer sig, får målet ändå avgöras, såvida tillfredsställande utredning finns i saken.

Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Ett beslut varigenom rätten har lämnat en ansökan om förvandling utan bifall utgör inte hinder för att en sådan ansökan tas upp på nytt beträffande samma böter, om nya förhållanden ger anledning till det.

I övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet beträffande mål om allmänt åtal.

18 §

Om den bötfällde sedan förvandling av böterna har beslutats betalar hela bötesbeloppet, bortfaller förvandlingsstraffet till den del det inte har verkställts. Beslut om detta meddelas av kriminalvårdsstyrelsen.

19 §

Har någon ålagts förvandlingsstraff för böter och uppkommer därefter fråga om förvandling av andra böter, som har ålagts innan det förstnämnda straffet har blivit till fullo verkställt, skall vid det nya straffets bestämmande i möjlig mån iakttas att straffen tillsammans inte överstiger vad som skulle ha ålagts om böterna hade förvandlats samtidigt. Rätten får i ett sådant fall förordna att det tidigare ådömda förvandlingsstraffet skall avse även de andra böterna eller bestämma det nya straffet till kortare tid än som anges i 15 § tredje stycket.

Avser ett beslut om förvandling böter som har ålagts innan ett tidigare förvandlingsstraff har börjat verkställas och framgår det inte av beslutet att det tidigare förvandlingsstraffet har beaktats, skall rätten, sedan besluten har vunnit laga kraft, efter anmälan av åklagare ompröva det beslut som har meddelats senast. Därvid tillämpas första stycket.

20 §

Om verkställighet av förvandlingsstraff föreskrivs särskilt.

21 §

Ålagt förvandlingsstraff bortfaller, om beslutet inte har börjat verkställas inom tre år från det beslutet vann laga kraft.

22 §

Förvandling får ej ske av

1. böter, som har ådömts med stöd av 33 kap. 2 § brottsbalken,

2. vite, som har utdömts för underlåtenhet att fullgöra dom eller beslut rörande saken i mål som har handlagts enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

Om hinder i andra fall mot förvandling av böter eller viten finns särskilda bestämmelser.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

23 §

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

2. De nya bestämmelserna gäller även i fråga om böter som har ålagts före ikraftträdandet. Sådana böter får dock inte förvandlas, om hinder häremot skulle ha mött enligt 9 § lagen (1964: 168) om förvandling av böter eller om förhållande som avses i 11 § nämnda lag har inträtt före ikraftträdandet. Inte heller får förvandlingsstraff som endast avser böter som har ålagts före ikraftträdandet bestämmas till fängelse på längre tid än som skulle ha kunnat ske enligt äldre bestämmelser.

3. I lagen (1983: 000) om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter finns bestämmelser om beslut i mål om bötesförvandling som har meddelats före utgången av juni 1983.

3 Förslag till

Lag om upphävande av lagen (1964:168) om förvandling av böter

Härigenom föreskrivs att lagen (1964:168) om förvandling av böter skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1983 med de undantag som anges nedan.

1. Har före utgången av juni 1983 meddelats beslut som avses i 25 § lagen (1964:168) om förvandling av böter, tillämpas den bestämmelsen.

2. I fråga om beslut om förvandling enligt lagen (1964:168) om förvandling av böter som har vunnit laga kraft före utgången av juni 1983 eller som vinner laga kraft därefter tillämpas äldre bestämmelser.

4 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister

Härigenom föreskrivs att 2, 3, 4, 7, 10 och 11 §§ lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn;

2. överlämnats till slutet eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda eller, om för brottet är stadgat fängelse, till vård enligt lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall; eller

¹ Senaste lydelse 1981: 1255.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3. *erhållit anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.*

3. *ålagts förvandlingsstraff för böter.*

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

3 §²

I registret skall anteckning ske

1. om för den som dömts till påföljd av beskaffenhet att skola antecknas i registret prövotid förlänges eller påföljden förklaras skola avse jämväl annat brott eller undanröjes eller ock påföljd förklaras skola träda i stället för annan påföljd;

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad;

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken; *samt*

7. om för den som erhållit anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraff prövotiden förlänges eller anståndet förklaras förverkat.

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad; *samt*

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken *eller jämlikt 19 § andra stycket bötesverkställighetslagen (1979: 189).*

4 §³

Registret skall innehålla anteckning om

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse och frigivning från sådant straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prövotiden och den återstående strafftiden; samt

2. förordnande om anstånd med övervakning eller om att vidare verkställighet ej får äga rum beträffande den som har dömts till skyddstillsyn.

1. verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse *eller ålagts förvandlingsstraff för böter samt* frigivning från sådana straff, med angivande vid villkorlig frigivning av prövotiden och den återstående strafftiden; samt

7 §⁴

Uppgift, som beträffande någon intagits i registret, skall utgå därur

1. om överrätt genom dom eller beslut som vunnit laga kraft, frikänt honom för den åtalade gärningen eller ock funnit honom skyldig till denna men icke dömt honom till på-

1. om överrätt genom dom eller beslut som vunnit laga kraft, frikänt honom för den åtalade gärningen eller ock funnit honom skyldig till denna men icke dömt honom till på-

² Senaste lydelse 1981: 215.

³ Lydelse enl. prop. 1982/83: 85.

⁴ Senaste lydelse 1964: 549.

Nuvarande lydelse

följd, som skall antecknas i registret;

2. om domstol efter resning meddelat dom eller beslut som avses i 1;
3. när han avlidit; eller
4. när åttio år förflutit från hans födelseår.

Föreslagen lydelse

följd, som skall antecknas i registret, *eller om hovrätt har upphävt tingsrätts beslut om förvandlingsstraff för böter;*

10 §⁵

I registerutdrag enligt 8 § skall, om ej annat följer av vad nedan stadgas, icke medtagas anteckning om

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, överlämnande till särskild vård *eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff*, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

2. fängelse i annat fall än som avses i 1, sedan tio år förflutit från frigivningen.

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller* överlämnande till särskild vård, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

2. fängelse i annat fall än som avses i 1 *samt förvandlingsstraff för böter*, sedan tio år förflutit från frigivningen.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut, som enligt 2 § skall antecknas i registret, skola båda anteckningarna upptagas i registerutdrag, så länge någondera jämlikt första stycket skall medtagas. Förekomma flera anteckningar, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Anteckning om dom eller beslut, som meddelats före den 1 januari 1945, eller om verkställighet av påföljd som bestämts i sådant avgörande medtages dock endast i den utsträckning regeringen bestämmer, om ej begäran om fullständigt utdrag har gjorts.

Skall med tillämpning av vad i denna paragraf stadgas i utdraget ej medtagas någon anteckning som påföljd, skola ej heller medtagas övriga anteckningar, som må förekomma i registret. I utdrag till domstol eller åklagare skall dock alltid medtagas anteckning om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Bestämmelserna i denna paragraf skola jämväl äga tillämpning beträffande uppgift som antecknats med stöd av 6 §.

Begränsning som förut angetts i denna paragraf skall ej iakttagas, om för särskilt fall fullständiga uppgifter begäras av justitiekanslern, justitieombudsman eller datainspektionen.

11 §⁶

I fråga om utdrag jämlikt 9 § skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som

⁵ Senaste lydelse 1981: 215

⁶ Senaste lydelse 1979: 684.

Nuvarande lydelse

å dömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff* skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken å dömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt *aderton* år, skall *ej* i något fall *medtagas*.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten *skola ej* gälla.

Föreslagen lydelse

å dömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller förvandlingsstraff för böter* skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken å dömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt *arton* år, skall *inte* i något fall *medtas*.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten *skall inte* gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983. Beträffande förvandlingsstraff som har ålagts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1965:94) om polisregister m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*7 §¹

7 § I uppgift från polisregister må, om ej annat följer av 7 a §, ej medtagas anteckning om

1. böter, sedan fem år förflutit från dom, beslut eller godkännande av strafföreläggande;

2. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som å dömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, överlämnande till särskild vård, dom varigenom någon enligt 33 kap. 2 § brottsbalken förklarats fri från påföljd, beslut av åklagare att icke tala å brott eller beslut om utvisning enligt 38, 43, 47 eller 48 § utlänningslagen (1980:376), sedan tio år förflutit från dom eller beslut;

3. fängelse i annat fall än som avses i 2, sedan tio år förflutit från frigivningen;

3. fängelse i annat fall än som avses i 2 *samt förvandlingsstraff för böter*, sedan tio år förflutit från frigivningen;

4.andel i övrigt, sedan tio år förflutit från den händelse som föranlett anteckningen.

Anteckning om utvisning som beslutats av allmän domstol tas med under den tid, som är föreskriven för den brottspåföljd som har å dömts jämte utvisningen.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut eller förekommit händelse, som antecknats i

¹ Senaste lydelse 1981: 230.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

registret och icke avser endast förändring av påföljd eller verkställighet av tidigare dom eller beslut, må båda anteckningarna medtagas så länge någondera må medtagas enligt första eller andra stycket. Förekommer flera anteckningar, äger vad nu sagts motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983. Beträffande förvandlingsstraff som har ålagts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

6 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.**

Härigenom föreskrivs att 29 § lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*29 §¹

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket. Vad i 23 § *lagen om verkställighet av bötesstraff* är föreskrivet skall dock ej äga tillämpning.

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket. Vad som föreskrivs i 19 § *bötesverkställighetslagen* (1979:189) skall dock inte tillämpas.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må väckas talan, som avses i 20 kap. 15 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

¹ Senaste lydelse 1964: 548.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1982-10-28

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, S. Andersson, Rainer, Boström, Bodström, B. Andersson, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg

Föredragande: statsrådet Rainer

Lagrådsremiss med förslag till ändring i brottsbalken m. m. (förvandling av böter)

1 Inledning

I en inom justitiedepartementet upprättad promemoria, (Ds Ju 1981: 24) Förvandling av böter m. m. Förslag till ny lagstiftning, behandlas vissa frågor om bötesverkställigheten. Promemorian innehåller förslag till ändringar i brottsbalken (BrB) och bötesverkställighetslagen (1979: 189). Förslagen läggs fram mot bakgrunden av ett beslut av riksdagen år 1978 och innebär bl. a. att systemet med förvandling av ej betalda böter och viten till fängelse avskaffas i sin nuvarande form. Förvandling skall dock även i fortsättningen kunna ske i vissa särskilt anmärkningsvärda fall. Sker förvandling skall domstolen, utan att använda någon fast förvandlingsskala, bestämma fängelsestraffet till lägst fjorton dagar och högst tre månader med beaktande av omständigheterna i det särskilda fallet. Lagförslagen i promemorian bör fogas som *bilaga 1* till protokollet i detta ärende.

Promemorian har remissbehandlats. En inom justitiedepartementet upprättad sammanställning av remissyttrandena bör fogas till protokollet som *bilaga 2*.

Beträffande nuvarande förhållanden och tidigare förslag i ämnet hänvisas till promemorian.

2 Allmän motivering

2.1 Allmänna utgångspunkter

Nuvarande ordning i fråga om förvandling av böter till fängelse har utan mera genomgripande ändringar gällt sedan år 1937. Denna ordning har

under årens lopp blivit föremål för åtskillig kritik, framför allt på den grunden att förvandlingsstraffet har sagts framstå som bestraffning för en betalningsförsummelse.

I betänkandet (SOU 1975: 55) Bötesverkställighet föreslog förvandlingsstraffutredningen att förvandlingssystemet skulle avskaffas. Förslaget låg till grund för en proposition (prop. 1976/77: 104) till riksdagen, i vilken den dåvarande regeringen föreslog en sådan reform. I propositionen föreslogs samtidigt en ny bestämmelse i brottsbalken om straffskärpning i vissa fall av upprepad bötesbrottslighet, då tidigare ådömda böter inte hade betalats.

Propositionen avsågs av riksdagen (JuU 1977/78: 25, rskr 1977/78: 164). Riksdagen fann att den gällande ordningen inte borde behållas men förordade ett fortsatt utredningsarbete för att regler skulle utformas om straffrättslig kompensation för bortfallet av förvandlingsstraffet. Arbetet skulle enligt riksdagen ta sikte på ett system som, utan att drabba de socialt utslagna grupper som samhället stöder i andra sammanhang, riktar sig mot de bötesgäldenärer som genom olika manövrer gör sig svåråtkomliga för exekution.

Sedermera antog riksdagen en ny bötesverkställighetslagstiftning (prop. 1978/79: 40, LU 1978/79: 10, rskr 1978/79: 159). Den nya lagstiftningen, som bl. a. innebar att böternas ställning i indrivningshänseende förbättrades, byggde i huvudsak på förslag som hade lagts fram redan i prop. 1976/77: 104. Bötesförvandlingssystemet behölls dock utan några ändringar i sak.

Det utredningsarbete, som riksdagen hade förordat vid behandlingen av prop. 1976/77: 104, uppdrogs åt viteskommittén. En utgångspunkt för arbetet var enligt direktiven att förvandlingsstraffet i dess nuvarande utformning skulle avskaffas. I betänkandet (SOU 1980: 7) Kompensation för förvandlingsstraffet föreslog kommittén också en sådan reform. Det problem som ligger i att motverka uppkomsten av vad man i diskussionen kring de aktuella frågorna har brukat kalla en "bötesimmun grupp" borde lösas genom ingripanden direkt mot sådana illojala förfaranden vid underlåten bötesbetalning som utgör gäldenärsbrott. I detta syfte föreslog kommittén också en viss utvidgning av området för straffansvar för sådana brott.

Viteskommitténs betänkande utsattes för en mycket stark kritik vid remissbehandlingen, och flertalet instanser tog avstånd från förslaget. Mot den bakgrunden har inom justitiedepartementet den inledningsvis nämnda promemorian Förvandling av böter utarbetats. Till promemorian finns fogad en inom justitiedepartementet upprättad sammanställning av remissyttrandena över viteskommitténs betänkande.

Utgångspunkten i promemorian är att böter och viten normalt skall erläggas genom uppbörd eller indrivning enligt de regler som finns i bötesverkställighetslagen. Förvandlingsstraffet avskaffas för det helt övervägande antalet fall då dessa åtgärder inte har lett till full betalning. Möjlighet

till förvandling skall finnas endast för situationer då den uteblivna betalningen vid sammanvägning av samtliga omständigheter framstår som särskilt anmärkningsvärd från allmän synpunkt.

Förutsättningarna för förvandling föreslås i promemorian angivna så att ådömda böter, som inte har kunnat indrivas, på talan av åklagare skall förvandlas, om det är uppenbart att den bötfällda av tredska har underlåtit att betala böterna eller att förvandling annars av hänsyn till allmän laglydnad är särskilt påkallad. Förvandlingsstraffet skall enligt promemorieförslaget bestämmas till fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader.

Promemorian har remissbehandlats. Flertalet remissinstanser har godtagit en lagstiftning i huvudsak enligt de förordade riktlinjerna och i stort sett accepterat förslaget utformning. Två instanser, Stockholms tingsrätt och Svenska polisförbundet, har dock avstyrkt förslaget. Tingsrätten anser att frivårdskommittén (Ju 1979:05) bör få i uppdrag att se över frågan om sanktioner mot dem som brister i sin betalning av böter eller viten. I avvaktan på kommitténs arbete bör enligt tingsrätten den nuvarande ordningen i stort sett kunna bibehållas. Polisförbundet tar av principiella skäl avstånd från förslaget, då det enligt förbundets uppfattning skulle innebära att personer som har övertygats om brott i vissa fall i praktiken helt kan undgå påföljd.

För egen del vill jag till en början understryka att det givetvis är angeläget att bötesstraffets effektivitet upprätthålls. Bötesstraffet är en i många sammanhang lämplig brottspåföljd, som saknar de skadeeffekter som har visat sig vara förenade med frihetsberövande straff. I rättstillämpningen utgör bötesstraffet den helt dominerande påföljden, och en aktuell utvecklingslinje inom kriminalpolitiken är också att söka åstadkomma att dess tillämpningsområde ökar på fängelsestraffets bekostnad.

Som en utgångspunkt för lagstiftningsfrågans bedömning konstaterar jag vidare att det genom riksdagens beslut år 1978 har slagits fast att förvandlingssystemet i dess nuvarande utformning inte längre bör behållas. Enligt vad riksdagen har uttalat väger nackdelarna med systemet över fördelarna. I riksdagens beslut pekas dock också på att det kriminalpolitiska intresset av att främja bötesstraffets ställning som en lämplig och praktisk påföljd är så framträdande att risken för en negativ utveckling måste ägnas särskild uppmärksamhet i samband med en reform.

Frågan om förvandlingsstraffet har behandlats, förutom i den nu aktuella promemorian, av två offentliga utredningar. Den har ingående belysts såväl i ett regeringsförslag till riksdagen som i ett inom riksdagen särskilt upprättat förslag (se JuU 1977/78:25), och riksdagen har år 1978 tagit principiell ställning i frågan. Enligt min mening föreligger nu ett tillfredsställande underlag för lagstiftning i enlighet med riksdagens ställningstagande. Jag anser alltså att det inte bör komma i fråga att genom frivårdskommittén, som har omfattande uppgifter av annan art, låta utreda hithörande problematik ännu en gång. Med anledning av vad polisförbundet har

uttalat vill jag framhålla att det givetvis inte är möjligt att tillgodose riksdagens önskemål utan att det i en del fall kommer att inträffa att personer som saknar förmåga att betala sina böter undgår ytterligare påföljder.

Det fortsatta utredningsarbete som har bedrivits efter riksdagens beslut visar enligt min mening samtidigt att man, om man vill undvika att en bötesimmun grupp uppkommer, måste acceptera vissa av de negativa konsekvenser som är förenade med förvandlingsstraffet. Detta gäller oavsett den närmare utformningen av en ny lagstiftning. De negativa effekterna kan emellertid motverkas, om man konstruerar ett system så att en påföljd inte urskillningslöst drabbar alla dem som inte betalar sina böter utan i görligaste mån inriktas direkt på de bötesgäldenärer beträffande vilka kriminalpolitiska skäl för en sanktion gör sig gällande i särskilt hög grad. Väsentligt är vidare att man kommer bort från det inslag av personal-exekution som präglar det nuvarande systemet.

Med de angivna utgångspunkterna anser jag, liksom flertalet remissinstanser, att en utgångspunkt för en ny lagstiftning bör kunna vara att förvandlingsstraffsystemet i dess nuvarande utformning avskaffas men att ett system för förändring av böter till fängelse ändå behålls med sikte på vissa speciella fall. Det är en sådan ordning som föreslås i promemorian. För egen del ansluter jag mig till promemorieförslaget med vissa modifieringar som jag återkommer till i det följande.

I detta sammanhang vill jag något beröra en rent terminologisk fråga. De förslag som jag förordar i detta lagstiftningsärende kommer att innebära ett nytt eller åtminstone i sina grundläggande drag förändrat system för förändring av bötesstraff till fängelse i vissa fall. Det kunde därför ifrågasättas om man inte borde överge själva termen förvandling till förmån för en annan, t. ex. "förändring" eller "omvandling", för att på detta sätt markera övergången till en ny ordning. Jag har emellertid stannat för att begreppet förvandling lämpligen bör behållas. För detta talar – som också framhålls i promemorian – att man därmed undgår inte bara de systematiska olägenheter utan också de praktiska tillämpningssvårigheter, som skulle kunna uppkomma om man inför en helt ny begreppsbildning på detta område. Förvandlingsstraffet får ju anses vara ett väl inarbetat och känt begrepp. Härtill kommer önskemålet att man i så stor utsträckning som möjligt bevarar den nordiska rättslikheten.

2.2 I vilka fall skall förvandling ske?

Som närmare redovisas i promemorian framfördes under remissbehandlingen av viteskommitténs betänkande från flera håll förslaget att förvandlingsstraffets tillämpningsområde borde begränsas så att det endast träffar vissa grupper, beträffande vilka man inte anser sig böra avstå från möjligheten att ingripa mot underlåten bötesbetalning.

Enligt 18 § lagen (1964: 168) om förvandling av böter gäller f. n. att, när förvandlingsstraff åläggs, rätten får bevilja anstånd med verkställigheten, om omständigheterna inte föranleder antagande att den bötfällda av "tredska eller uppenbar vårdslöshet" har underlåtit att betala böterna eller straffets verkställighet behövs för hans tillrättaförande. Det visar sig också att förvandlingsstraffets yttersta konsekvens, frihetsberövandet, enligt den nuvarande ordningen träffar en mycket liten grupp, något som inte bara beror på att anstånd ofta meddelas utan också på att många som erhållit förvandlingsstraff betalar före verkställigheten. Antalet bötesförvandlingsärenden som anhängiggörs hos domstolarna uppgår till drygt 1 500 om året, medan endast ett drygt 30-tal personer om året tas in i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av förvandlingsstraff. Av dem som tas in i anstalt får det stora flertalet efter framställning genom nåd möjlighet att betala böterna efter verkställighetens början.

Promemorieförslaget är inriktat på att beslut om bötesförvandling skall meddelas endast i ett fåtal fall, närmast motsvarande det antal personer, som f. n. tas in i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av förvandlingsstraff. Den angivna utgångspunkten accepteras av de flesta remissinstanserna, och den bör enligt min mening läggas till grund för en ny lagstiftning.

Intresset inriktas i första hand mot den grupp som riksdagen närmast ansett bör komma ifråga för straffrättsliga s. k. kompensationsåtgärder, nämligen den som består av personer som genom olika slags illojala åtgärder gör sig oåtkomliga för indrivning (se JuU 1977/78: 25 s. 25). Som påpekas i promemorian synes de klientelundersökningar som har utförts på området visa att denna kategori av bötesgäldenärer f. n. inte tillhör dem som drabbas av förvandlingsstraffet. Dessa gäldenärer torde i stor utsträckning betala sina böter, eventuellt med tillgångar som de undanstuckit på olika sätt. Om de, som ofta torde vara fallet, har såväl obetalda böter som andra skulder till det allmänna och till enskilda ligger det nämligen på grund av förvandlingsshotet i deras intresse att i första hand betala böteskuldena. Jag ansluter mig till den i promemorian uttalade meningen att det finns skäl att anta att den nuvarande regleringen fyller en betalningsfrämjande funktion med avseende på den grupp som avses nu. Funktionen bör, som påpekas i promemorian, behållas i ett nytt system.

I och för sig skulle det enligt promemorian vara tänkbart att låta den nya regleringen ta sikte enbart på den nyss berörda gruppen bötesgäldenärer. I promemorian framhålls emellertid att vissa nackdelar är förenade med en sådan utformning av regleringen. Bl. a. pekas på de svårigheter som erfarenhetsmässigt ligger i att bevisa verkställighetshindrande åtgärder av aktuellt slag – det rör sig här i realiteten om gäldenärsbrott – och på de gränsdragningsproblem som uppstår. Jag delar med hänsyn härtill den i promemorian uttalade uppfattningen att förutsättningarna för förvandling av obetalda böter till fängelse inte lämpligen bör knytas direkt till att illojala åtgärder från gäldenärens sida kan styrkas utan beskrivas genom

mera allmänt hållna, låt vara mycket restriktiva regler. En sådan lösning har också ytterligare fördelar. Den kan sålunda öppna möjlighet till ingripanden mot vissa andra grupper än den som närmast har åsyftats i riksdagens beslut. Jag tänker bl. a. på den grupp av bötesgäldenärer som ständigt återfaller i bötesbrottslighet men som saknar vilja eller förmåga att betala utan att man därför kan peka på att underlåtenheten att betala har samband med någon gäldenärsbrottslighet.

I den delen vill jag erinra om att justitieutskottet i sin förut nämnda remiss till lagrådet föreslog ett system som var inriktat på att göra det möjligt att ingripa mot de bötesgäldenärer som illojalt gör sig oåtkomliga för indrivning. Utskottet uttalade samtidigt att det var svårt att bedöma huruvida lagstiftningsåtgärder borde vidtas även beträffande andra bötes-immuna grupper som kunde uppstå till följd av att förvandlingsstraffet avskaffas. Frågan borde enligt utskottet tas upp till förnyat övervägande om framtida erfarenheter gav anledning till det. Med hänsyn till den entydiga remissopinion som numera föreligger och till vikten av att man mot bakgrund av bötesstraffets utökade användning slår vakt om dess effektivitet synes dock enligt min mening övervägande skäl tala för att man redan i samband med en reformering av bötesförvandlingsstraffet tillgodoser önskemålen att ge möjlighet till ingripande inte enbart mot de bötesgäldenärer som har hindrat verkställighet genom illojala åtgärder utan även mot vissa andra.

Sammanfattningsvis anser jag att ett nytt system för bötesförvandling bör utformas så att man kan ingripa inte bara mot de bötesgäldenärer som har hindrat verkställighet genom illojala åtgärder utan även mot vissa andra i situationer där det från allmän synpunkt kan framstå som stötande att den bötfällde undgår sanktion.

Jag övergår så till frågan hur tillämpningsområdet för en ny regel om bötesförvandling närmare bör bestämmas.

Enligt promemorieförslaget bör böter eller viten till en början förvandlas när ren tredska föreligger. Ett särskilt viktigt fall sägs vara att den bötfällde på ett illojalt sätt har vidtagit verkställighetshindrande åtgärder. Det bör härvid inte göras någon skillnad om åtgärderna har vidtagits redan före brottet eller bötesdomen. Men även när sådana åtgärder inte kan styrkas bör förvandling äga rum, såvid den utredning som förebringas rörande den bötfälldes levnadsstandard, utgifter och personliga förhållanden i övrigt otvetydigt ger vid handen att han skulle ha kunnat betala böterna om han velat. Vidare bör förvandlingen kunna komma i fråga i vissa särskilt flagranta fall av upprepade bötesbrottslighet. Vid bedömningen synes kunna beaktas om böterna har ådömts för brottslighet av sådan art och omfattning att frihetsberövande påföljd har varit ett allvarligt alternativ för domstolen. Med dessa utgångspunkter beskrivs, som nämnts, i promemorians lagförslag förutsättningarna för förvandling på det sättet att det skall vara uppenbart att den bötfällde av tredska har underlåtit att betala böterna

eller att förvandling annars av hänsyn till allmän laglydnad är särskilt påkallad. Detta blir alltså förutsättningarna för förvandling; i andra fall skall förvandlingsfrågan över huvud taget inte aktualiseras.

Flera remissinstanser har lämnat synpunkter på beskrivningen av de närmare förutsättningarna för bötesförvandling. Från några håll har man föreslagit att förutsättningarna för förvandling inte görs så restriktiva som enligt förslaget och att "uppenbar vårdslöshet" liksom "behov av tillrättaförande" även i fortsättningen skall beaktas. Ett par remissinstanser har kritiserat promemoriaförslaget från närmast motsatta utgångspunkter.

För egen del vill jag först understryka att en utgångspunkt för den nya ordningen givetvis bör vara att den inte leder till att fler personer än f. n. tas in i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av förvandlingsstraff. Från denna utgångspunkt synes det till en början klart att de kategorier bötesgäldenärer som f. n. kan få anstånd med verkställigheten enligt 18 § bötesförvandlingslagen i framtiden inte bör åläggas förvandlingsstraff. Med hänsyn härtill kunde det anses ligga nära till hands att i överensstämmelse med vissa remissinstansers förslag utforma förutsättningarna för förvandling på det sättet att samma omständigheter som i dag utgör hinder mot anstånd i fortsättningen skulle bli förutsättningar för att förvandling över huvud taget skulle kunna komma i fråga. Jag anser emellertid inte att en sådan lösning skulle vara välbetänkt. Som justitieutskottet har framhållit (JuU 1977/78: 25 s. 25) finns det en påtaglig risk att samma utsatta klientel som f. n. skulle drabbas av förvandling, om man använder uttryckssätt helt näraliggande dem som används i den nuvarande lagstiftningen. Denna invändning drabbar inte uttrycket "tredska" – som torde vara fullt godtagbart som beteckning även för illojala verkställighetshindrande åtgärder – men däremot i hög grad uttrycken "uppenbar vårdslöshet" och "behov av tillrättaförande". Som framhålls i promemorian torde det kunna antas att det är dessa rekvisit som har lett till att förvandlingsstraffet hittills i så hög grad har drabbat ett socialt sett utpräglat svagt klientel. I fråga om det sistnämnda rekvisitet gäller vidare att det torde stå i direkt strid mot de insikter som vi numera har om fängelsestraffets skadlighet att ange individualpreventiva skäl som förutsättning för en frihetsberövande påföljd.

Den beskrivning av förutsättningarna för förvandling som har föreslagits i promemorian täcker enligt min mening på ett lämpligt sätt det tillämpningsområde för den nya regeln om bötesförvandling som jag i det föregående har förordat. Jag är med hänsyn därtill beredd godta att regeln utformas på det sättet. Till vissa detaljfrågor där det finns anledning att avvika från förslaget återkommer jag i specialmotiveringen.

Under remissbehandlingen har uttalats farhågor för att en ny förhandlingsbestämmelse av här beskriven art inte skulle få en tillräckligt betalningsfrämjande effekt. Med anledning därav vill jag framhålla att den nuvarande ordningen säkerligen har verkningar av detta slag men att dessa dock får bedömas som mera begränsade än vad man kanske skulle kunna

tro. Jag vill här hänvisa till vad som har uttalats under lagstiftningsärendets tidigare behandling (se särskilt prop. 1976/77: 104 s. 35–36 och 66–67). I den av mig förordade lösningen kvarstår dessutom – till skillnad från vad fallet har varit i tidigare förslag i ämnet – möjligheten till bötesförvandling såsom ett yttersta medel. Det saknas enligt min mening anledning att anta att en sådan ordning i förening med de indrivningsmöjligheter som numera står kronofogdemyndigheterna till buds skall leda till någon märkbart sämre betalningsfrekvens än f. n. Utvecklingen på området får dock självfallet följas med största uppmärksamhet.

2.3 Straffmätningen

Enligt promemoriaförslaget skall förvandlingsstraffet bestämmas till fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader. Förslaget innebär sålunda att man överger det nuvarande systemet med en fast förvandlingsskala där antalet fängelsedagar – från 10 till 90 – bestäms i direkt proportion till antalet oguldda dagsböter resp. storleken av oguldet belopp i penningböter. Som skäl för förslaget i denna del åberopas önskemålet att komma bort från det inslag av personalexekution som kännetecknar det nuvarande systemet.

Av de remissinstanser som särskilt uttalat sig i frågan har de flesta tillstyrkt att en fri förvandlingsskala införs. Förslaget har dock avstyrkts av domstolsverket som menar att det finns risk för att en fri skala leder till att lika fall behandlas olika. Enligt verket saknar den bötfällda anledning att redan hos kronofogdemyndigheten eller åklagarmyndigheten avbetala böterna, eftersom ett eventuellt förvandlingsstraff kan förväntas bli det samma oavsett om avbetalning görs eller inte.

För egen del vill jag framhålla att promemoriaförslaget om fri förvandlingsskala innebär en avsevärd förenkling av systemet. En fördel är vidare att domstolen, då förvandlingsstraffet bestäms, kan ta hänsyn till alla faktorer, i första hand bötesgäldenärens personliga och sociala förhållanden. Enbart den omständigheten att två bötesgäldenärer häftar i skuld för samma antal dagsböter behöver ju ingalunda betyda att fallen skall anses lika. Till de omständigheter som bör beaktas hör självfallet även gjorda avbetalningar. I själva verket bör hänsyn härtill tas redan av kronofogdemyndigheten och åklagarmyndigheten: som jag återkommer till i det följande är avsikten att dessa myndigheter skall få en förhållandevis vidsträckt prövningsrätt.

Fall där avbetalningar görs någorlunda regelbundet bör sålunda normalt över huvud taget inte aktualiseras för förvandling. En sådan ordning bör ju vara väl så ägnad att främja benägenheten till avbetalning av böter som den nuvarande. Jag ansluter mig alltså till förslaget om en fri förvandlingsskala. Strafflatituden bör, som föreslås, läggas mellan fängelse fjorton dagar och tre månader.

Beträffande den närmare straffmätningen uttalas i promemorian att straffet normalt bör kunna stanna vid fängelse 14 dagar. En remissinstans anser att det inte är lämpligt att i lagmotiven tala om fängelse fjorton dagar som normalpåföljd; domstolarna torde ha full kompetens att lägga straffmätningen på en från alla synpunkter lämplig nivå. En instans anser att fjorton dagar är i underkant medan en annan särskilt betonar vikten av att fängelse fjorton dagar betraktas som normalstraff.

Själv vill jag understryka vad som också sägs i promemorian, nämligen att de utmätta straffen inte får framstå såsom så ringa att förvandlingsstraffets betalningsfrämjande effekt generellt förringas. I allmänhet uppfyller väl ett fängelsestraff på fjorton dagar i och för sig det kravet. Det är emellertid viktigt att framhålla att straffet bör bestämmas under hänsynstagande till samtliga omständigheter i varje särskilt fall. Med hänsyn till att domstolarna erfarenhetsmässigt är benägna att i ett stort antal fall tillämpa det minimistraff som gäller enligt den straffskala som är aktuell, torde det visserligen kunna antas att straff på fjorton dagar förhållandevis ofta kommer att dömas ut. Jag är emellertid inte beredd att i likhet med vad som görs i promemorian förorda den angivna straffsatsen som "normalpåföljd".

När det sedan gäller avbetalning efter det att beslut om förvandling har fattats föreslås i promemorian av rationalitetshänsyn att sådan avbetalning inte bör påverka straffets längd. Endast en fullständig betalning skall innebära att förvandlingsstraffet bortfaller. Den ordningen, som av praktiska skäl har uppenbara fördelar, kan möjligen, som påpekats under remissbehandlingen, leda till att antalet avbetalningar efter förvandlingsbesluten minskar. Den får dock enligt min mening anses acceptabel med hänsyn till att ett beslut om bötesförvandling inte bör komma till stånd förrän i de särskilda fall då frågan om den bötfälldes möjlighet och vilja att avbetala böterna blivit ordentligt prövad hos kronofogde- och åklagarmyndigheterna samt i domstolen.

I detta sammanhang vill jag dock peka på den särskilda ordning som gäller enligt lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. Enligt 7 § den lagen får förvandlingsstraff för böter inte verkställas här i riket om betalning erlaggs. Om böterna betalas skall förvandlingsstraffet sättas ned i motsvarande mån, och nedsättningen får inte avse del av dag. Denna avräkning sker efter beslut av kriminalvårdsstyrelsen. Den är inte formellt knuten till förvandlingsskalan i bötesförvandlingslagen, men skall ske proportionellt (prop. 1962: 203 s. 34). Någon anledning att ändra den nu aktuella bestämmelsen i nordiska verkställighetslagen föreligger inte enligt min mening.

2.4 Anstånd med verkställigheten skall inte förekomma

Promemorieförslaget innebär att den nuvarande möjligheten för domstol att meddela anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraffet avskaf-

fas. Avsikten är i stället att de fall där i dag anstånd meddelas över huvud taget inte skall aktualiseras för förvandling och att talan om förvandling, om den ändå väcks, skall ogillas. Förslaget har inte mött någon gensaga under remissbehandlingen.

För egen del anser jag att promemorieförslaget i denna del innebär stora fördelar. Det helt övervägande antalet förvandlingsärenden kommer att falla bort. Den väsentliga vinsten ligger emellertid som jag ser det inte i att belastningen på de berörda myndigheterna minskar utan snarare i att samhället inte längre kommer att engagera sig i processer som till övervägande del rör socialt och ekonomiskt svaga grupper och som i praktiken gäller bristande betalningsförmåga.

2.5 Forumfrågan

I promemorian föreslås att mål om förvandling av böter skall upptas av tingsrätten i den ort där den bötfällda finns eller av den tingsrätt som har handlagt det mål, vari bötesstraff, eller om det är fråga om flera sådana straff, något av dem har ådömts.

Under remissbehandlingen har hovrätten över Skåne och Blekinge pekat på att en betydande mängd bötesstraff uppkommer genom strafföreläggande och andra liknande förfaranden. För förvandling av sådana böter skulle enligt promemorieförslaget endast gälla regeln om forum där den bötfällda vistas. Detta kan skapa problem, när olika slags böter skall förvandlas. Enligt hovrätten bör det därför övervägas om forumregeln bör justeras med hänsyn till nämnda grupp av bötesstraff vilken har en betydande storlek.

Jag har ingen erinran mot en forumregel av det innehåll som föreslås i promemorian. Med anledning av remisspåpekandet bör dock regeln kompletteras med en bestämmelse som också gör den tingsrätt behörig, inom vars domkrets strafföreläggande eller ordningsbotsföreläggande rörande det aktuella bötesstraffet har utfärdats.

2.6 Behörigheten att väcka talan om förvandling

Enligt promemorieförslaget skall liksom f.n. talan om förvandling väckas av åklagare. Beträffande den närmare fördelningen av uppgifterna mellan kronofogdemyndigheter och åklagarmyndigheter uttalas i promemorian att det i första hand bör ankomma på kronofogdemyndigheten att bedöma om i det särskilda fallet ansökan om bötesförvandling bör göras. Kronofogdemyndigheten har visserligen, sägs det i promemorian, inte kännedom om alla på frågan inverkan omständigheter. Redan på grundval av det material som myndigheten har tillgång till torde det dock, med den reglering som har förordats, i det stora flertalet fall kunna konstateras, att förvandling inte kan bli aktuell. Det gäller här fall där anledning saknas

till antagande att den bötfälldes betalningsoförmåga är fingerad eller kan tillskrivas illojala åtgärder från hans sida och där den bötfällde har endast ett eller två oguldna bötesstraff av måttlig storlek. I dessa situationer bör kronofogdemyndigheten normalt göra anmälan till länsstyrelsen för avskrivning av böterna om särskilda omständigheter inte föranleder annat.

I promemorian uttalas vidare att, om kronofogdemyndigheten finner att förvandling kan bli aktuell, myndigheten på samma sätt som nu bör göra ansökan hos åklagarmyndigheten som i så fall får föranstalta om närmare utredning i ärendet genom polisens försorg och göra ansökan hos domstol. Dessa ärenden hos åklagaren får enligt promemorian förutsättas bli relativt få. Åklagaren torde i många av dem utan någon alltför omfattande prövning kunna konstatera att förvandling inte bör ske. Hans beslut bör i sådana fall leda till att böteskulden avskrivs, om inga särskilda omständigheter föreligger.

Flertalet remissinstanser har godtagit detta förslag, men ett par instanser, riksskatteverket och kronofogdeföreningen, har förordat att talan hos domstol skall väckas av kronofogdemyndigheterna i stället för av åklagarmyndigheterna. Som skäl för en sådan lösning pekar riksskatteverket bl. a. på att bötesförvandlingen, liksom konkursen i skattemål, utgör slutpunkten för verkställigheten. Det faller sig då, menar riksskatteverket, naturligt och rationellt att låta den myndighet som handhar bötesindrivningen också utreda, om en bötesgäldenär skall bli föremål för bötesförvandling, göra framställning till tingsrätten om förvandling och föra talan i målet. Verket anmärker att kronofogdemyndigheten ofta biträder åklagaren i tingsrätten i bötesförvandlingsmål. Vidare pekar verket på att kronofogdekåren har processvana bl. a. från konkursmålen. Den utredningsfunktion som nu handhas av polisen i bötesförvandlingsmål kan enligt riksskatteverket fullgöras av exekutiv personal vid kronofogdemyndigheten. Denna personal är ju redan på förhand väl förtrogen med de aktuella bötesmålen.

Verket anför också att kronofogdemyndigheten genom utskökningsbalkens införande har fått flera nya instrument till sitt förfogande för att nå önskad effektivitet i indrivningsarbetet. Kronofogdemyndighetens utvidgade befogenheter enligt utskökningsbalken kan naturligtvis användas i det utredningsarbete som övertas från polisen även om utredningarna kommer att gälla ett relativt begränsat antal mål. Härigenom kommer också bortfallet av den betalningsframkallande effekt som polisförhören onekligen hitills haft i förvandlingsmålen att kompenseras fullt ut.

Kronofogdemyndighetens övertagande av uppgifterna innebär enligt riksskatteverket en logisk fortsättning på den väg som man tidigare slagit in på då kronofogdemyndigheten gavs vidgade befogenheter enligt 12 § bötesverkställighetslagen. Den omständigheten att processuella regler för allmänt åtal i tillämpliga delar skall gälla för förvandlingsmålen utgör enligt riksskatteverkets mening inte något hinder mot att kronofogde får föra talan i saken.

Kronofogdeföreningen har redovisat samma uppfattning som riksskatteverket. En minoritet inom föreningens styrelse har dock ansett att åklagaren alltför skall ha befogenheten att väcka talan om bötesförvandling men att åklagaren inte skall ha möjlighet att ompröva kronofogdemyndighetens beslut i frågan, dvs. fråga skall vara om ett uppdrag för åklagaren att föra förvandlingstalan.

En motsatt syn på dessa frågor redovisas av riksrevisionsverket, som uttalar att det finns anledning till tveksamhet inför tanken att ålägga kronofogdemyndigheterna sådana uppgifter av straffrättslig art som redan promemorieförslaget förutsätter.

För egen del gör jag följande bedömning.

Den prövning som skall göras enligt den föreslagna bestämmelsen om bötesförvandling skall enligt sin natur ske utifrån kriminalpolitiska hänsynstaganden. På grundval av de i den nya bestämmelsen angivna förutsättningarna skall prövas om ålagda bötesstraff eller viten bör förvandlas till fängelse. Kronofogdemyndigheten har enligt min mening i och för sig de kvalifikationer som behövs för att göra den prövning som förutsätts i bestämmelsen. Ytterst gäller det dock en straffrättslig påföljdsfråga, och som jag ser det ligger det därför i varje fall f. n. närmare till hands att låta den slutliga bedömningen av om talan bör väckas ankomma på åklagarna.

Med denna utgångspunkt bör förfarandet gestalta sig på följande sätt. Kronofogdemyndigheten skall efter utredning i ärendet bedöma om det i ett enskilt fall föreligger sådana omständigheter att obetalda böter bör förvandlas till fängelse. Till de omständigheter som bör beaktas vid denna prövning återkommer jag i specialmotiveringen. Om det enligt myndighetens bedömning finns anledning anta att böterna skall förvandlas, skall den skyndsamt sända en redogörelse för förhållandet till den åklagarmyndighet som har att föra talan om böternas förvandling. Sedan handlingarna har kommit åklagaren till handa skall han i mån av behov låta göra en ytterligare utredning för att bedöma frågan om böternas förvandling. En polisutredning i ärendet bör dock inte vara obligatorisk och den bör kunna begränsas med hänsyn till vad som har framkommit vid utredningen hos kronofogdemyndigheten. Det torde ankomma på regeringen att meddela föreskrifter i dessa hänseenden, lämpligen i bötesverkställighetsförordningen (1979: 197).

Enligt promemorian kommer de fall då åklagaren får pröva ansökningar om bötesförvandling att bli relativt få. Jag delar denna uppfattning. Där emot kan jag inte helt instämma i vad som sägs i promemorian om att åklagaren i många av dessa fall utan någon alltför omfattande prövning kommer att kunna konstatera att förvandling inte bör ske, ett uttalande som också har väckt kritik vid remissbehandlingen. Det är nämligen självfallet inte avsikten att man från kronofogdemyndighetens sida skall överlämna andra ärenden än sådana där man anser sig kunna påräkna att åklagaren väcker talan. En del fall kan dock vara tveksamma, och man

måste hålla i minnet den skillnad som föreligger mellan de berörda tjänstemännens yrkesroller. Härtill kommer att den här föreslagna ordningen i flera hänseenden blir helt ny: medan kronofogdemyndigheterna enligt nuvarande system skall redovisa alla ärenden där böterna inte blir betalda till åklagarmyndigheterna för förvandling, skall redovisning i fortsättningen bara ske i sådana fall då alldeles speciella omständigheter föreligger. Även om naturligtvis idealet är att kronofogdemyndigheternas och åklagarmyndigheternas bedömningar sammanfaller, måste man i varje fall i ett inledningsskede, innan en fast praxis hunnit utvecklas, räkna med att åklagarna inte anser sig böra gå vidare med alla fall som har anmälts från kronofogdemyndigheternas sida. Jag vill slutligen för tydlighetens skull framhålla att åklagaren inte bör göra någon egentlig överprövning av kronofogdemyndighetens bedömning av frågan huruvida ytterligare indrivningsåtgärder bör vidtas. Åklagarens prövning bör inskränkas till en kriminalpolitisk bedömning av huruvida förutsättningar finns för förvandling.

Jag förordar alltså att uppgiften att föra talan om bötesförvandling alltså skall ligga på åklagare. Om det emellertid efter en tid visar sig att åklagarnas och kronofogdarnas bedömning sammanfaller i mycket stor utsträckning, kan den vid remissbehandlingen väckta tanken att låta processföringen ankomma på kronofogdemyndigheterna förtjäna att tas upp på nytt.

2.7 Preskription

I promemorian föreslås att ådömda böter liksom f. n. skall bortfalla när fem år har förflutit från det domen vann laga kraft. För fall då den dömde har delgivits ansökan om böternas förvandling föreslås böterna bortfalla, om förvandlingsstraff åtläggs, då det har verkställts eller bortfallit, och annars då rättens beslut har vunnit laga kraft.

Förslaget har inte mött någon erinran under remissbehandlingen. Enligt riksskatteverket bör dock också utmätning av fast eller lös egendom och ansökan om konkurs som skett före tidpunkten för preskription få medföra att betalning för bötes- eller vitesfordringar får tas ur den utmätta egendomen eller erhållas i konkursen därefter.

Preskriptionstiden för böter avbryts inte f. n. genom inledande av det exekutiva förfarandet. Först genom delgivning av en ansökan om förvandling sker ett sådant avbrott. Enligt min mening saknas anledning att i det nu aktuella ärendet, som inte har varit inriktat på att göra några ändringar i reglerna om verkställigheten annat än i den mån dessa berör förvandlingen, överväga en principiell nyordning i fråga om preskription.

Jag godtar således i princip promemoriaförslaget i denna del. Reglerna bör dock utformas något annorlunda än i förslaget. Jag återkommer till det i specialmotiveringen.

2.8 Anteckning i kriminalregistret

I det allmänna kriminalregistret antecknas f. n. beslut om villkorligt anstånd med förvandlingsstraff men däremot inte ovillkorliga förvandlingsstraff. Villkorliga anstånd avses inte kunna förekomma enligt det förslag, som jag här lägger fram. I promemorian uttalas att tillräckliga skäl inte har bedömts föreligga för ett förslag om att de förvandlingsstraff som ådöms enligt den nya ordningen skall antecknas i registret.

Under remissbehandlingen har hovrätten över Skåne och Blekinge uttalat att den föreslagna begränsningen av förvandlingsstraffets tillämpningsområde medför att domstolarna får ett större intresse än hittills av att äga kännedom om huruvida en tilltalad blivit föremål för bötesförvandling. Hovrätten förordar därför att lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister ändras i enlighet härmed.

Bestämmelsen om att beslut om anstånd med verkställighet av ådömt förvandlingsstraff skall antecknas i kriminalregistret infördes i samband med 1964 års bötesverkställighetslagstiftning. Motivet var att anteckningen skulle underlätta prövningen av frågor om förverkande av anstånd och förlängning av prövotiden (prop. 1964: 90 s. 91).

En utgångspunkt för avgränsningen av de påföljder som skall antecknas i det allmänna kriminalregistret är att registrets innehåll bör begränsas till uppgifter, som erfordras för att man skall kunna tillämpa straffrättens regler om återfall i brott, brottskonkurrens och förverkande av anstånd och för att man skall kunna bedöma, huruvida formella villkor föreligger för tillämpning av en viss påföljd. Med hänsyn härtill registreras bötesdomar inte i registret (se prop. 1963: 39 s. 30, 1964: 90 s. 89).

Det fängelsestraff som enligt det nu föreslagna systemet skall kunna träda i kraft i stället för böter eller viten som inte har betalats avses visserligen lika litet som förvandlingsstraffet i det nuvarande systemet kunna bli av betydelse vid sammanträffande av brott och förändring av brottspåföljder i egentlig mening. Det kan emellertid otvivelaktigt vara av värde för en domstol som har att bestämma påföljd för ett brott att få kännedom om att den dömda kanske nyligen har avtjänat eller inom kort skall avtjäna ett förvandlingsstraff. Även för den allmänna bedömning av omständigheterna som skall göras i ett ärende om förvandling av böter kan det vara värdefullt för domstolen att känna till huruvida den dömda tidigare har avtjänat något förvandlingsstraff. Härtill kommer, som jag skall utveckla närmare i det följande, att man inte kan bortse från den – låt vara med den nya ordningen sannolikt rätt sällsynta – situation som uppkommer, om böter skall förvandlas innan ett tidigare ålagt bötesstraff har verkställts. I ett sådant fall bör nämligen det nya straffet bestämmas så, att straffen tillsammans inte överstiger vad som skulle ha ålagts om böterna hade förvandlats samtidigt. Till följd av den automatiska förvandlingsskala som gäller i dag kan detta intresse f. n. tillgodoses genom ett särskilt beslut

av kriminalvårdsstyrelsen i samband med att straffen förekommer till verkställighet. Detta blir emellertid inte möjligt i ett system där en given förvandlingsskala saknas, utan uppgiften måste läggas på den domstol som skall bestämma det senare förvandlingsstraffet. Det måste av detta skäl säkerställas att domstolen har kännedom om eventuellt tidigare ålagda förvandlingsstraff.

Vad som har sagts nu har lett mig till slutsatsen att ålagda förvandlingsstraff bör antecknas i kriminalregistret. Jag förordar att kriminalregisterlagen ändras i enlighet härmed. Samtidigt bör en konsekvensändring göras i polisregisterlagen (1965: 94).

2.9 Undantag från förvandling m. m.

Till skillnad från vad som f. n. gäller enligt bötesförvandlingslagen synes enligt promemoriaförslaget inte behöva föreskrivas någon särskild begränsning av förvandlingsmöjligheten för bötesbelopp under viss nivå.

Jag delar den i promemorian uttalade uppfattningen att det med den begränsning som ligger i den förutsatta restriktiva utformningen av systemet inte blir aktuellt att gripa till bötesförvandling beträffande små bötesbelopp. Det synes överflödigt att införa särskilda föreskrifter om detta.

Liksom f. n. bör emellertid föreskrivas att böter som har ådömts med stöd av 33 kap. 2 § BrB inte får förvandlas. Som sägs i promemorian bör de lagöverträdare som avses med det lagrummet inte kunna ådömas frihetsberövande inom kriminalvården. Det gäller alltså här personer som har begått brott under inflytande av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan själslig abnormitet som är så djupgående att den kan jämföras med sinnessjukdom.

I en rad olika specialförfattningar finns särskilda förbud mot förvandling av böter som har ådömts enligt resp. författning. Enligt promemorian kan det i och för sig sägas att det med det snävt begränsade tillämpningsområdet som förvandlingsstraffet nu avses få inte finns skäl till generella undantag av detta slag. I promemorian uttalas dock att det inte synes erforderligt att i förvarande ärende gå igenom de grunder som kunnat föreligga för föreskrifter om förbud mot förvandling; dessa bör t. v. gälla i den omfattning de har f. n. och får övervägas i samband med att resp. författning vid något tillfälle ses över eller omarbetas. Under remissbehandlingen har från något håll förordats att man redan nu går igenom de aktuella förbuden. Jag delar emellertid den i promemorian framförda uppfattningen att detta inte är erforderligt.

I 11 § första stycket bötesförvandlingslagen föreskrivs att när någon på grund av meddelat beslut enligt 1 § andra stycket 2 eller tredje stycket lagen (1980: 621) med särskilda bestämmelser om vård av unga har intagits i hem som avses i 12 § nämnda lag, beslut om bötesförvandling som har meddelats dessförinnan förfaller. Böter som har ådömts före intagningen

får inte förvandlas, och böter som har dömts ut efter intagningen men före utskrivningen får förvandlas endast om den som förestår vården vid hemmet påkallar det. Motsvarande regler om bortfall och förbud mot förvandling gäller beträffande den som efter förordnande enligt 31 kap. 3 § BrB har intagits på sjukhus för vård samt den som har intagits i kriminalvårdsanstalt för att undergå fängelse som har ådömts på viss tid, minst två år.

I promemorian uttalas att någon särskild regel om bortfall av ålagt förvandlingsstraff i nu angivna situationer inte i fortsättningen torde fylla något praktiskt behov. De intressen som de angivna reglerna i övrigt avser att skydda bör enligt promemorian kunna beaktas inom ramen för en fakultativ regel om bötesförvandling av det i promemorian förordade slaget.

Brottsförebyggande rådet har i anslutning till promemorieförslaget i denna del ifrågasatt om inte en regel bör finnas för de undantagsfall som ändå kan tänkas uppkomma.

Reglerna i 11 § bötesförvandlingslagen har tillkommit för att undanröja olägenheter som kan uppkomma av att förvandlingsstraff och anstalts- eller institutionsvård sammanträffar. I linje med vad som uttalas i promemorian synes det praktiska behovet av motsvarande bestämmelser i en ny ordning vara litet. Förutsättningarna för förvandling blir nämligen så restriktivt utformade att man beträffande flertalet av de situationer som den aktuella paragrafen tar sikte på kan räkna med att praktiska fall inte skall behöva komma upp. Jag tänker då på fall som rör vård enligt lagen om vård av unga eller efter förordnande enligt 31 kap. 3 § BrB men även fall som avses i lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall (jfr prop. 1981/82:8 s. 129). Någon särreglering behövs enligt min mening inte för dessa fall.

När det däremot gäller dem som har intagits i kriminalvårdsanstalt för att undergå fängelse som ådömts på minst två år erfordras enligt min mening en något annorlunda reglering än den som har förordats i promemorian. Här kan otvivelaktigt praktiska fall uppkomma då verkställigheten sammanträffar med verkställighet av ett bötesförvandlingsstraff. Jag vill också peka på bestämmelsen i 34 kap. 11 § andra stycket BrB, enligt vilken ett ådömt fängelsestraff i minst två år, om det skall verkställas samtidigt som ett bötesstraff eller disciplinstraff, skall träda i stället för böterna eller disciplinstraffet. Bestämmelsen tillkom genom lagstiftning år 1981 (prop. 1980/81:76, JuU 1980/81:25, rskr 1980/81:211, SFS 1981:211) och motiverades med intresset av att minska den belastning som en intagens skuld-sättning kan utgöra då han efter frigivningen skall återgå till normala levnadsförhållanden och ett ordnat arbete (prop. s. 55).

Enligt det av mig förordade nya systemet skall den som ådömts förvandlingsstraff, så länge straffet inte till fullo har verkställts, kunna betala hela bötesbeloppet, varvid straffet bortfaller. Med hänsyn till 34 kap. 11 § andra stycket BrB skulle sådan betalning ej kunna ske av den, som samti-

dig har en dom på fängelse i minst två år att verkställa, eftersom böterna då har bortfallit. Enligt min mening är det följdriktigt att i denna situation låta fängelsestraffet träda i stället också för förvandlingsstraffet. Jag föreslår att 34 kap. 11 § andra stycket BrB ändras i enlighet härmed.

Enligt promemoriaföreläggelsen skall böter som har avskrivits hos kronofogdemyndigheten med stöd av 11 § bötesverkställighetslagen inte kunna förvandlas. Från kronofogdeföreningen och riksskatteverket har under remissbehandlingen påpekats att avskrivning enbart är en indrivnings- och bokföringsteknisk term och inte innebär att gäldenärens betalningsskyldighet bortfaller. En avskriven skuld kan lätt återuppdebiteras t.ex. om någon utmätningsbar tillgång blir känd. Med hänsyn till det nu anförda bör enligt min mening avskrivning inte vara något formellt förvandlingshinder, även om om det naturligtvis endast i undantagsfall bör förekomma att böter som avskrivits aktualiseras för förvandling. Jag återkommer närmare till den frågan i specialmotiveringen.

2.10 Sammanlagda strafftider, verkställighet m. m.

Enligt 26 kap. 6 § BrB får den som undergår fängelse på viss tid villkorligt friges sedan två tredjedelar av tiden, eller, om det finns särskilda skäl, halva tiden har avtjänats. Frigivning får dock inte ske förrän verkställigheten har pågått minst två månader. Villkorlig frigivning får inte ske från ett förvandlingsstraff för böter.

I 26 kap. 8 § BrB föreskrivs att, om flera fängelsestraff verkställs samtidigt, hänsyn vid tillämpningen av 6 § skall tas till den sammanlagda tiden. Som fängelse anses härvid även förvandlingsstraff för böter. Om ett sådant straff ingår, får villkorlig frigivning inte ske förrän verkställigheten har pågått minst den tid som svarar mot detta straff.

De angivna lagrummen fick sin nuvarande lydelse genom lagstiftning våren 1982 som har trätt i kraft den 1 juli 1982 (prop. 1981/82: 153, JuU 1981/82: 51, rskr 1981/82: 297, SFS 1982: 363). Den nya lagstiftningen innebär att den tid som minst skall ha avtjänats i kriminalvårdsanstalt före villkorlig frigivning sänktes från tre till två månader. I det ärendet uttalade min företrädare, bl. a. med hänvisning till den nu aktuella promemorian, att något mera definitivt ställningstagande till spørsmålet om förvandlingsstraffet bör undantas från tillämpningsområdet för villkorlig frigivning inte borde ske innan promemorian liksom fängelsestraffkommitténs delbetänkande (SOU 1981: 92) Villkorlig frigivning samt nämnder och lekmanamedverkan inom kriminalvården hade remissbehandlats.

Fängelsestraffkommittén föreslog att förvandlingsstraffet helt skulle undantas från reglerna om villkorlig frigivning. Kommitténs principiella uppfattning var att förvandlingsstraffet skulle avtjänas i sin helhet (SOU 1981: 92 s. 107). Vid remissbehandlingen av kommitténs aktuella betänkande har frågan inte berörts närmare. Min företrädare anslöt sig i prop. 1981/

82:153 preliminärt så till vida till komitténs ståndpunkt att han ansåg att villkorlig frigivning inte borde komma i fråga när förvandlingsstraff verkställs isolerat. När förvandlingsstraff skall verkställas samtidigt som ett fängelsestraff borde frigivning aldrig få ske förrän minst den tid som svarar mot förvandlingsstraffet har verkställts. Lagstiftningen har också som nämnts nu denna innebörd.

De ställningstaganden som gjordes i samband med den nyss nämnda lagstiftningen bör också gälla förvandlingsstraffet i den nu föreslagna ordningen.

Enligt 16 § bötesförvandlingslagen gäller att, om den bötfällde, när förvandling skall ske, häftar jämväl för andra böter som får förvandlas så skall samtliga böter förvandlas och gemensamt förvandlingsstraff bestämmas efter sammanräknade antalet dagsböter. Som framhålls i promemorian omfattar bestämmelsen också böter, som har ådömts så nyligen att den bötfällde inte ens fått möjlighet till anstånd eller avbetalning.

I promemorian uttalas att principen av praktiska skäl bör behållas i det nya systemet. Något förslag till författningsbestämmelse härom tas dock inte upp i promemorian. Enligt Sveriges domareförbund torde en sådan uttrycklig bestämmelse vara erforderlig. Jag anser också att den angivna principen bör gälla och delar uppfattningen att en uttrycklig författningsbestämmelse härom bör meddelas.

I promemorian uttalas att verkställigheten av förvandlingsstraff bör ske enligt reglerna för verkställighet av fängelse och att allmänna bestämmelser om beräkning av strafftid m.m. bör gälla. Jag instämmer i denna bedömning.

Vid remissbehandlingen har BRÅ ifrågasatt om inte en reglering behövs för den situationen att flera förvandlingsstraff samtidigt föreligger till verkställighet. BRÅ har också tagit upp frågan om det inte bör finnas en regel om sammanträffande av påföljd för de undantagsfall då fråga om förvandling av nya böter kommer upp sedan ett tidigare förvandlingsstraff har beslutats men varken verkställts eller bortfallit.

En bestämmelse av den innebörd som BRÅ aktualiserar finns f. n. i 23 § bötesförvandlingslagen. Enligt det lagrummet skall, om flera förvandlingsstraff förekommer till verkställighet, straffen förenas så att strafftiden motsvarar den som skulle följt, om böterna hade förvandlats på en gång. Om någon har avtjänat ett förvandlingsstraff och det därefter förekommer ett förvandlingsstraff till verkställighet som avser böter ådömda innan det första straffet har verkställts skall straffet nedsättas, om det inte skett vid böternas förvandling. Beslut i dessa frågor meddelas av kriminalvårdsstyrelsen.

I promemorian har inte tagits upp någon särskild bestämmelse motsvarande 23 § bötesförvandlingslagen. Då flera förvandlingsstraff förekommer till verkställighet skall enligt vad som uttalas i promemorian den sammanlagda strafftiden utgöra utgångspunkten för verkställigheten.

Som jag förut nämnt bör huvudregeln liksom f. n. vara att samtliga böter som ådömts den bötfällde och som inte har betalats skall förvandlas. Om någon efter det att ett förvandlingsstraff har ålagts men före dess verkställighet ådöms ytterligare böter, synes redan den omständigheten att han under alla förhållanden skall avtjäna ett förvandlingsstraff normalt böra föranleda att talan om förvandling inte väcks i fråga om de nya böterna. Undantagsvis kan emellertid otvivelaktigt den situationen uppkomma att en domstol får ta ställning till frågan om förvandling av böter innan ett tidigare ådömt förvandlingsstraff har verkställts, och man måste även räkna med att flera förvandlingsstraff kan förekomma till verkställighet samtidigt. Som jag har varit inne på förut kan man för dessa fall inte fullt ut tillämpa en reglering som svarar mot den nuvarande, eftersom denna bygger på en automatisk förvandlingsskala. I stället bör lämpligen införas bestämmelser som i huvudsak motsvarar vad som gäller vid sammanträffande av fängelsestraff enligt 34 kap. BrB.

I anslutning till att de nu nämnda bestämmelserna införs i bötesverkställighetslagen bör göras en följdändring i 29 § nordiska verkställighetslagen. Jag återkommer till dessa frågor i specialmotiveringen.

2.11 Fullföljd

I promemorian föreslås att det nuvarande förbudet mot fullföljd till högsta domstolen av beslut i bötesförvandlingsmål skall behållas. Under remissbehandlingen har Sveriges domareförbund uttalat att förbundet finner det tveksamt om så bör ske. Vissa principfrågor bör enligt förbundet kunna tas upp i högsta domstolen.

För egen del anser jag att promemorieförslaget i denna del bör godtas. Inte minst med tanke på att ingripande lagändringar nyligen har antagits med syfte att begränsa högsta domstolens arbetsbörda (prop. 1980/81:154, JuU 1981/82:10, rskr 1981/82:44) synes det uteslutet att utan mycket starka skäl genomföra en ändrad ordning som skulle tillföra domstolen en ny målgrupp. Några sådana skäl kan inte anses föreligga med avseende på de här aktuella ärendena.

2.12 Särskild avgift vid bötesindrivningen

I promemorian föreslås att ett system med särskilda avgifter införs för fall då böter inte betalas inom ramen för uppborgsförfarandet utan måste lämnas till indrivning. Förslaget förutsätter att det centrala uppborgssystemet kan utvidgas till att gälla inte bara som nu verkställighet på grund av strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot utan även verkställighet av böter som dömts ut av domstol (jfr prop. 1978/79:40 s. 23–24).

Förslaget har vid remissbehandlingen fått ett blandat mottagande. Bl. a. har riksskatteverket avstyrkt att en indrivningsavgift införs nu.

Genom beslut den 24 juni 1982 har regeringen uppdragit åt samarbetsorganet för rättsväsendets informationssystem (SARI) att utforma ett förslag till system för uppbörd av domstolsböter m. m. Arbetet skall enligt regeringsbeslutet bedrivas med den inriktningen att det, i enlighet med vad som förutsätts i bötesverkställighetslagen, införs ett system för uppbörd av domstolsböter. Vid utformningen av ett systemförslag skall SARI också undersöka i vad mån sådana avgifter som behandlas i promemorian kan anpassas till systemet.

Med hänsyn till det utredningsarbete som pågår är jag inte beredd att ta upp frågan om indrivningsavgift till behandling i detta lagstiftningsärende.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken.
2. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189),
3. lag om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter,
4. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
5. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

25 kap. 7 §

Ändringarna är av redaktionell art och föranleds av förslaget till nya regler om bötesförvandling. Straffskalan och tillämpningen behandlar jag i specialmotiveringen till 15 § bötesverkställighetslagen.

26 kap. 2 §

I enlighet med vad som utvecklas i promemorian bör tillräckligt utrymme för straffmätningen vid gemensamt fängelsestraff uppnås, om bötesstraff vid tillämpningen av reglerna härom anses svara mot fängelse fjorton dagar. Detta gäller även om man i likhet med mig inte lika starkt som i promemorian vill förordna fängelse fjorton dagar som normalpåföljd.

34 kap. 11 §

I paragrafens andra stycke föreskrivs f. n. att, om en dom på fängelse i

minst två år och en dom på böter eller disciplinstraff som har meddelats innan fängelsestraffet har börjat avtjänas förekommer till verkställighet på en gång, fängelsestraffet skall träda i stället för böterna eller disciplinstraffet. I den allmänna motiveringen (avsnitt 2.9) har jag utvecklat skälen till att också ett förvandlingsstraff bör kunna konsumeras av ett långvarigt fängelsestraff.

35 kap. 7 §

Enligt 35 kap. 7 § BrB gäller f. n. att preskriptionstiden avbryts om den dömdes delges ansökan om förvandling av böterna. Vidare gäller enligt 25 § bötesförvandlingslagen att om rätten beslutar hänskjuta saken till indrivningsmyndigheten så skall ny tid om tre år för preskription av böterna räknas från dagen för beslutet. Beslut om sådan återförvisning skall inte kunna meddelas enligt den nya ordningen.

I förslaget återfinns i paragrafens *första stycke* den nu gällande huvudregeln att böterna preskriberas när fem år har förflutit från det domen vann laga kraft. Femårsfristen kommer att gälla också om en ansökan om förvandling avskrivs eller ogillas inom denna tid.

Av *andra stycket* följer att, om femårsfristen går ut innan en dessförrinnan delgiven ansökan om förvandling har hunnit bli slutligt prövad, så förlängs preskriptionstiden i avvaktan på resultatet av prövningen. Innebär rättens beslut att ansökningen ogillas eller att rätten annars skiljer saken från sig utan att förvandla böterna (jfr JuU 1977/78: 25 s. 79), preskriberas de då rättens beslut vinner laga kraft. Om rättens avgörande innebär att böterna förvandlas gäller de allmänna reglerna i bötesverkställighetslagen, bl. a. att betalning kan tas emot under verkställighetstiden (se vid 14 § bötesverkställighetslagen).

Den föreslagna ordningen innebär att, om ansökan om förvandling görs strax före preskriptionstidens utgång, ytterligare indrivningsåtgärder i praktiken blir uteslutna. Antingen förvandlas böterna eller också preskriberas de, så snart rätten på annat sätt skilt saken från sig. Det får dock förutsättas att de berörda myndigheterna kommer att handlägga ärenden av denna typ på ett sådant sätt att det sällan blir fråga om domstolshandläggning på ett så sent stadium. Huruvida sådana omständigheter föreligger som enligt den nu föreslagna ordningen skall kunna leda till bötesförvandling torde visa sig relativt snart och ansökan om förvandling kan därför regelmässigt göras långt före preskriptionstidens utgång (jfr justitiekottets uttalande om motsvarande situation i den av utskottet föreslagna ordningen, JuU 1977/78: 25 s. 47).

Av skäl som jag har utvecklat i den allmänna motiveringen anser jag inte att preskriptionsreglerna bör ändras när det gäller betydelsen av utmätning eller konkurs.

Övergångsbestämmelserna

Övergångsbestämmelserna kommer jag att kommentera i samband med motsvarande bestämmelser till ändringarna i bötesverkställighetslagstiftningen.

4.2 Förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189)

Förslaget innebär att de nya reglerna om bötesförvandling tas upp som ett särskilt avsnitt i bötesverkställighetslagen (1979: 189). Avsikten är att de nuvarande reglerna om bötesförvandling i lagen (1964: 168) om förvandling av böter samtidigt skall upphöra att gälla (se avsnitt 4.3).

1 §

I lagrummet har gjorts en redaktionell ändring till följd av att de till bötesverkställighetslagen överförda reglerna om bötesförvandling inte – såsom lagens bestämmelser i övrigt – skall gälla särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet.

14 §

Enligt de nuvarande reglerna får betalning för böterna inte tas emot sedan verkställighet av förvandlingsstraffet har påbörjats. Efter hand har dock i nådeärenden utvecklats en fast praxis av innebörd att betalning under verkställighetstiden accepteras som skäl för eftergivande av förvandlingsstraffet till den del detta inte har verkställts. För att den omgång som ett nådeförfarande innebär skall undvikas har i den nya bestämmelsen inte upptagits något förbud mot att ta emot betalning under pågående verkställighet. Däremot får givetvis betalning för böter inte tas emot sedan verkställighet av ett häremot svarande förvandlingsstraff har avslutats eller sedan förvandlingsstraffet har bortfallit. En särskild regel av denna innebörd har i tydlighetens intresse meddelats.

Erbjuds betalning under pågående verkställighet, skall sålunda denna mottas. Som framgår av 18 § påverkar dock avbetalningar inte straffet. Endast om hela beloppet betalas bortfaller förvandlingsstraffet.

15 §

I lagrummet anges förutsättningarna för att bötesförvandling skall kunna ske. Paragrafen överensstämmer i huvudsak med promemoriaförslaget. Vissa avvikelser har dock gjorts i förhållande till det förslaget.

Till skillnad från vad som har förordnats i promemorian utgör det förhållandet att böterna har avskrivits hos kronofogdemyndigheten inte något formellt hinder för förvandling. Har avskrivning skett, bör bötesförvandling dock uppenbarligen normalt inte aktualiseras annat än när de förhållanden som föranlett avskrivning har förändrats på ett avgörande sätt.

En annan avvikelse från promemoriaförslaget består i att det i paragra-

fens andra stycke har tagits upp en särskild bestämmelse av innebörd att samtliga böter som den bötfällda är skyldig att betala skall förvandlas. För förvandling krävs inte att det beträffande samtliga böter föreligger sådana skäl till bötesförvandling som anges i första stycket. I överensstämmelse med vad som f. n. gäller enligt 16 § bötesförvandlingslagen behöver inte heller någon särskild ansökan beträffande förvandling av andra böter göras. Förvandling får naturligtvis inte heller enligt andra stycket ske av böter eller viten som enligt särskild föreskrift inte får förvandlas.

Såvitt gäller den kategori bötesgäldenär, beträffande vilka bötesförvandling skall kunna ske, är det som jag har understrukt tidigare inte avsikten att antalet personer som tas in i kriminalvårdsanstalt för verkställighet av förvandlingsstraff skall öka i förhållande till vad som gäller nu. Redan hos kronofogdemyndigheten och åklagarmyndigheten skall göras en bedömning som innebär att endast de fall aktualiseras för bötesförvandling, där särskilda omständigheter talar för detta. Föreligger inte dessa omständigheter får de obetalda böterna avskrivas i vanlig ordning enligt de allmänna reglerna därom. Att det sålunda hos kronofogde- och åklagarmyndigheterna sker en noggrann sovring av de fall som förs vidare är väsentligt, eftersom annars ett huvudsyfte med förslaget skulle förfelas.

Det första i lagrummet angivna fallet då förvandling skall äga rum är om det är uppenbart att den bötfällda av tredska har underlåtit att betala böterna. Regeln tar sikte på sådan direkt obstruktion av verkställigheten som någon gång förekommer men även på den situationen att den bötfällda på ett illojalt sätt har vidtagit verkställighetshindrande åtgärder så att indrivning inte kan äga rum. Det gäller således personer som exempelvis genom skenavtal, täta byten av arbetsplats och liknande förfaranden lyckas göra sig oåtkomliga för exekutiva åtgärder; det kan röra sig om personer som har "kontoret på fickan" eller som genom bolagsrättsliga transaktioner döljer att de i realiteten disponerar över betydande tillgångar (se JuU 1977/78: 25 s. 39, 68–69). Paragrafens formulering utesluter dock inte förvandling även för fall då det inte kan visas att verkställighetshindrande åtgärder har vidtagits. Om en allmän bedömning av den bötfälldes levnadsstandard och personliga förhållanden i övrigt uppenbart ger vid handen att den bötfällda avsiktligt har undandragit sig att betala, får en sådan tredsksituation som avses i lagrummet anses vara för handen. Bevisbördan för att så är fallet åvilar i princip åklagaren.

Enligt lagrummet skall förvandling också kunna ske om det är uppenbart att förvandling med hänsyn till allmän laglydnad är särskilt påkallad. Kriteriet tar i första hand sikte på särskilt flagranti fall av upprepad brottslighet. Avsikten är att motverka att bötesgäldenärer som saknar betalningsförmåga i praktiken blir immuna mot bötesstraff. För att förvandling skall kunna ske när fråga inte är om tredska från den bötfälldes sida bör dock fordras att omständigheterna är speciella och att en underlåten reaktion från samhällets sida framstår som stötande för den allmänna

rättskänslan. Hänsyn bör kunna tas såväl till brottslighetens art som till de överväganden som föregått valet av böter såsom påföljd. Framgår det exempelvis av tillgängliga domar att domstolen allvarligt övervägt frihetsberövande påföljd men ändå stannat för ett bötesstraff eller ett sådant straff förenat med skyddstillsyn eller villkorlig dom, bör detta kunna beaktas vid prövningen av frågan om förvandling bör äga rum.

I promemorian har uttalats att förvandling på grunder som har angetts nu dock regelmässigt inte bör komma i fråga, om inte åtminstone tre oguldna bötesstraff föreligger och dessa inte har preskriberats. Detta uttalande har väckt viss kritik vid remissbehandlingen. Hovrätten över Skåne och Blekinge har framhållit att det bör överlåtas åt rättstillämpningen att fritt få avgöra när upprepad bötesbrottslighet skall få åberopas och att uttalanden i lagmotiv av den art som har gjorts i promemorian lätt leder till en stereotyp rättstillämpning. Stockholms tingsrätt har påpekat att förekomsten av tre oguldna bötesstraff hittills i praxis inte har utgjort något hinder mot villkorligt anstånd med förvandlingsstraff och att förslaget alltså riskerar att leda till fler ovillkorliga förvandlingsstraff än f. n.

Jag har förståelse för denna kritik. Promemorians uttalanden kan möjligen uppfattas så att presumptionen är att förvandling skall ske så snart minst tre oguldna bötesstraff föreligger. Detta skulle i så fall sannolikt leda till en ökning av antalet ovillkorliga förvandlingsstraff och riskera att till en del drabba det socialt svaga klientel som i görligaste mån bör hållas utanför tillämpningsområdet. Jag vill därför framhålla att en bedömning av omständigheterna i det särskilda fallet alltid måste göras och att det som jag ser det även i situationer då tre oguldna bötesstraff föreligger oftast torde ligga närmast till hands att avstå från förvandling. Så till vida kan jag dock instämma i uttalandet att jag anser att förvandling endast i särpräglade fall bör aktualiseras när färre än tre oguldna bötesstraff förekommer. Har den bötffälde tidigare undergått ett förvandlingsstraff, synes åtminstone i princip böra gälla att man vid bedömningen bortser från de bötesstraff som legat till grund för det tidigare beslutet.

16 §

Paragrafen motsvarar 13 § bötesförvandlingslagen. Är flera bötesstraff aktuella, är den tingsrätt som har ådömt något av dem behörig också beträffande de övriga. I paragrafen anges också vilken tingsrätt som är behörig att ta upp förvandlingsfrågan beträffande böter som har bestämts genom strafföreläggande eller genom föreläggande av ordningsbot (jfr avsnitt 2.5).

17 §

Paragrafens första, andra och fjärde stycken motsvarar i tillämpliga delar 21 § bötesförvandlingslagen. I stället för "förhör" har i första stycket i överensstämmelse med nuvarande terminologi på andra områden använts begreppet förhandling.

I tredje stycket har tagits upp en särskild bestämmelse om att rättens avgörande, om det innebär att ansökan om förvandling har lämnats utan bifall, inte vinner rättskraft. Situationen kan t. ex. vara den att domstolen inte blir övertygad om att tredska föreligger och därför ogillar åklagarens talan när saken första gången kommer upp. Under den fortsatta verkställigheten kan emellertid tredskan tänkas bli klart dokumenterad, och frågan bör då kunna tas upp på nytt. Ett annat exempel erbjuder det fallet att domstolens ogillande har grundats på att den ansett att tillräckliga indrivningsförsök inte har vidtagits. Som har anförts i den allmänna motiveringen får det förutsättas att ny ansökan inte görs annat än om nya omständigheter har tillkommit som kan utgöra anledning till en annan bedömning än den domstolen tidigare har gjort. Över huvud taget bör möjligheten att göra en ny ansökan beträffande samma böter som tidigare har varit föremål för prövning reserveras för rena undantagsfall. Ogillas åklagarens talan, bör det normalt leda till att böterna avskrivs.

18 §

I paragrafen föreskrivs att förvandlingsstraffet till den del det inte har verkställts bortfaller om den bötfällda sedan straffet har ålagts betalar hela bötesbeloppet. Avser straffet flera bötesbelopp, skall det sammanlagda beloppet betalas. Betalning kan också ske sedan straffet har börjat verkställas. Någon compensation kommer i detta fall inte i fråga för den tid som den bötfällda har varit berövad friheten.

Frågan om bortfall av förvandlingsstraff skall liksom nu är fallet vid ovillkorliga straff prövas av kriminalvårdsstyrelsen.

19 §

Paragrafen, som inte har någon motsvarighet i promemoriaförslaget, motsvarar närmast 16 § andra stycket och 23 § bötesförvandlingslagen. Den tar sikte dels på fall när frågan om förvandling av böter uppkommer innan ett tidigare ålagt förvandlingsstraff har blivit till fullo verkställt, dels på situationer när mer än ett förvandlingsstraff förekommer till verkställighet samtidigt.

Som har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.10) torde situationer av detta slag bli förhållandevis ovanliga. Enligt 15 § andra stycket gäller nämligen att om den bötfällda, när förvandling skall ske, är skyldig att betala även andra böter än sådana som avses i ansökningen om förvandling, också dess böter skall förvandlas. Och när någon efter det att ett förvandlingsstraff har ålagts men före dess verkställighet ådöms ytterligare böter som inte blir betalda, synes normalt anledning finnas att avstå från att föra talan om förvandling i fråga om de nya böterna. Situationer av det slag som paragrafen tar sikte på kan dock otvivelaktigt tänkas uppkomma.

I paragrafen har valts en reglering som till huvudsaklig del motsvarar vad som för motsvarande situationer gäller i brottmål enligt 34 kap. BrB

(jfr 34 kap. 1 § 1, 3 § andra stycket och 10 § andra stycket BrB). I *första stycket* anges sålunda efter mönster av 34 kap. 3 § andra stycket BrB att, om någon har ålagts förvandlingsstraff för böter och frågan därefter uppkommer om förvandling av andra böter, som har ålagts innan förstnämnda straff har blivit till fullo verkställt, domstolen vid det nya straffets bestämmande i möjlig mån skall iaktta att straffen tillsammans inte överstiger vad som skulle ha ålagts om böterna hade förvandlats samtidigt. Vidare anges att domstolen i ett sådant fall får förordna att det tidigare ådömda förvandlingsstraffet skall avse även de andra böterna eller bestämma det nya straffet till kortare tid än som anges i 15 § tredje stycket. Det kan t. ex. någon gång tänkas förekomma att, om det tidigare straffet har bestämts till fängelse i fjorton dagar, domstolen finner att det nya straffet skäligen bör bestämmas till fängelse i en vecka.

Andra stycket tar sikte på den situationen att ett beslut om förvandlingsstraff avser böter som har ålagts innan ett tidigare beslutat förvandlingsstraff har börjat verkställas. Efter mönster av 34 kap. 10 § andra stycket BrB föreskrivs att om ett beslut om bötesförvandling avser böter som har ålagts innan ett tidigare förvandlingsstraff har börjat verkställas och det inte framgår att det tidigare straffet har beaktats, så skall domstolen sedan besluten har vunnit laga kraft efter anmälan av åklagare ompröva frågan om förvandling med tillämpning av första stycket. Stycket tar alltså sikte närmast på fall då vid det senare straffets bestämmande det tidigare har förbisetts. Det förutsätts att underlag för åklagarens anmälan till domstolen tillhandahålls från kriminalvårdsstyrelsens sida.

20–23 §§

I 22 § 1 har i enlighet med vad som har anförts i den allmänna motivering-
en (avsnitt 2.9) föreskrivits att böter som har ådömts med stöd av 33 kap.
2 § BrB inte får förvandlas.

Paragraferna motsvarar i övrigt de nuvarande bestämmelserna i 24 §,
26 § första stycket, 27 § andra meningen och 20 § andra stycket bötesför-
vandlingslagen. Det torde inte behöva kommenteras närmare. Det bör
anmärkas att det i 23 § upptagna fullföljdsförbudet avser även rättegångs-
frågor såsom förordnande av offentlig försvarare (jfr NJA 1964 s. 490).

Övergångsbestämmelserna

Punkt 1. Lagen avses träda i kraft den 1 juli 1983. Som tidigare har
berörts avses bötesförvandlingslagen då upphöra att gälla. Vissa undantag
för övergångsfall har dock ansetts motiverade. Dessa kommenteras närma-
re i det följande.

I fråga om det stora flertalet mål om förvandling som, när lagen träder i
kraft, är anhängiga vid domstolarna torde gälla att förutsättningar för
förvandling saknas enligt den nya ordningen. Det torde få förutsättas att
från åklagarmyndigheternas sida en genomgång görs av de anhängiga må-

len och att talan återkallas i de fall det kan förutses att den skulle ogillas vid tillämpning av de nya reglerna.

Punkt 2. Med de principer som kommer till uttryck i 2 kap. 10 § regeringsformen och 5 § lagen (1964: 163) om införande av brottsbalken har ansetts bäst förenligt att de nya bestämmelserna, som i allt väsentligt innefattar en mildring, får gälla även beträffande bötesstraff som har ådömts eller ålagts före ikraftträdandet. Som redan framgått skall alltså anhängiga mål prövas enligt de nya reglerna, och om en tingsrätt har dömt till förvandlingsstraff före ikraftträdandet och någon av parterna klagat, har hovrätten, om den avgör målet efter ikraftträdandet, att tillämpa de nya bestämmelserna.

Eftersom de nya bestämmelserna teoretiskt sett skulle kunna innebära en skärpning för en del situationer bör dessutom vissa av de äldre reglerna fortfarande gälla i fråga om böter som har ålagts före ikraftträdandet. Bland de nya bestämmelserna har sålunda inte tagits upp någon motsvarighet till förbudet i 9 § bötesförvandlingslagen mot förvandling av småböter, eftersom det har ansetts uppenbart att de nya rekvisit för bötesförvandling som föreslås i praktiken hindrar förvandling i ett sådant fall. Från formell synpunkt synes det emellertid riktigast att uttryckligen föreskriva att före ikraftträdandet ådömda böter inte får förvandlas, om hinder mot detta skulle ha mött enligt 9 § bötesförvandlingslagen. Med tillämpning av samma betraktelsesätt bör även föreskrivas att äldre böter inte får förvandlas, om förhållande som avses i 11 § bötesförvandlingslagen har inträtt före ikraftträdandet. Vidare bör gälla att böter som har ålagts före ikraftträdandet aldrig får förvandlas till fängelse på längre tid än som skulle ha varit möjligt enligt bötesförvandlingslagen. Denna regel kan dock inte formellt iakttas om gemensamt förvandlingsstraff skall meddelas beträffande böter som har ådömts före resp. efter ikraftträdandet. Den bör därför begränsas till att avse beslut om förvandling endast av äldre böter. Det bör här erinras om att minimitiden för förvandling enligt nu gällande regler är tio dagar, medan den enligt de nya bestämmelserna blir fjorton dagar.

4.3 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter

De nya reglerna om bötesförvandling föreslås som jag tidigare nämnt upptagna i bötesverkställighetslagen (1979: 169). Lagen (1964: 168) om förvandling av böter kan samtidigt upphävas. Vissa övergångsregler har dock ansetts nödvändiga. De kommenteras i det följande.

Punkt 1. Om en domstol enligt bötesförvandlingslagen har meddelat ett beslut varigenom saken hänskjuts till ny behandling av indrivningsmyndigheten, skall enligt 25 § nämnda lag ny preskriptionstid om tre år räknas från dagen för det beslutet. Bestämmelsen föreslås i förekommande fall få fortsatt giltighet efter den nya lagstiftningens ikraftträdande.

Punkt 2. När beslut om förvandling har vunnit laga kraft enligt bötesförvandlingslagen, föreslås denna lag få fortsatt tillämpning efter ikraftträdandet på därefter uppkommande frågor beträffande straffet. Vad som har sagts nu avser exempelvis fall då någon som har erhållit villkorligt anstånd begår brott före provotidens utgång (19 §) liksom verkan av och förfarandet vid betalning (22 §). Detsamma föreslås gälla för fall då förvandlingsstraffet har beslutats före ikraftträdandet av den nya lagstiftningen men vinner laga kraft först därefter.

4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

I överensstämmelse med vad som har sagts i den allmänna motiveringen (avsnitt 2.8) innebär förslaget att förvandlingsstraff i fortsättningen skall antecknas i kriminalregistret. Därav föranledda ändringar har gjorts i 2, 3, 4, 7, 10 och 11 §§. Vad som nu föreskrivs om villkorligt anstånd har utgått. Den nya ordningen kräver ändringar i kungörelsen (1970: 517) om rättsväsendets informationssystem bl.a. rörande uppgifter om verkställigheten. Sådana ändringar kan beslutas av regeringen.

4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.

Ändringen i 7 § motsvarar vad som föreslås i 10 § lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister.

4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

I 29 § föreskrivs bl. a. beträffande rättsverkan av en i ett annat nordiskt land meddelad dom, som skall verkställas i Sverige, att det med avseende på bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall anses som om domen hade meddelats i Sverige. Reglerna i 23 § bötesförvandlingslagen om förening och nedsättning av flera bötesförvandlingsstraff skall dock inte gälla.

Paragrafen har ändrats så att sistnämnda undantag kommer att avse sådan ny straffbestämning som föreslås reglerad i 19 § bötesverkställighetslagen.

Samtidigt bör sista stycket i paragrafen upphävas. Det har ingen funktion efter 1975 års lagstiftning rörande ansvaret för offentliga funktionärer (prop. 1975: 78, JuU 1975: 22, rskr 1975: 212).

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189),
3. lag om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter,
4. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
5. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1983-01-13

Närvarande: justitierådet Fredlund, regeringsrådet Brodén, justitierådet Palm.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 28 oktober 1982 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för justitiedepartementet beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189),
3. lag om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter,
4. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
5. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m. och
6. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Nils-Olof Berggren.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

35 kap. 7 §

I lagrummet görs i såväl dess nuvarande som dess föreslagna utformning en hänvisning till de särskilda reglerna om bortfall av förvandlingsstraff. Hänvisningen har i förslaget kommit att knytas bara till det fall som behandlas i det föreslagna andra stycket. Liksom i gällande rätt bör emellertid hänvisningen ta sikte på alla fall då förvandling sker. Med hänsyn härtill och till att den föreslagna lagtexten torde bära undergå vissa redaktionella jämkningar föreslår lagrådet att i stället för de båda första styckena i remissförslaget införs enbart ett nytt första stycke med följande lydelse:

”Ådömda böter bortfaller när fem år har förflutit från det domen vann laga kraft. Detta gäller inte om vid utgången av den angivna tiden den dömde har delgivits en ansökan om böternas förvandling och denna ansökan inte har prövats slutligt. Föranleder ej ansökningen att böterna förvandlas, bortfaller de när rättens slutliga beslut i målet vinner laga kraft. Om bortfallande av ålagt förvandlingsstraff föreskrivs särskilt.”

Förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189)

14 §

Enligt 18 § i förslaget skall betalning av böter som förvandlats påverka förvandlingsstraffet bara om betalningen – ensam eller tillsammans med

tidigare delbetalning — täcker hela bötesbeloppet. De ändringar som föreslås i 14 § innebär, att delbetalning ändå skall kunna tas emot ända fram till dess straffet verkställts till fullo eller bortfallit. Om den dömda betalar av på böteskulden efter det att den förvandlats, kan det alltså leda till att han dubbelbestraffas. Sker betalningen sedan straffet börjat verkställas, är en sådan effekt ofrånkomlig. Även om det förutsatts i förslaget, att den som erbjuder delbetalning skall informeras om att den inte inverkar på straffet, är den föreslagna ordningen inte tillfredsställande. Lagrådet föreslår att 14 § i stället får följande lydelse:

”Har beslut om förvandlingsstraff för obetalda böter meddelats, får dessa böter ej indrivnas. Intill dess förvandlingsstraffet har till fullo verkställts eller bortfallit får dock betalning för böterna tas emot, om den avser hela det bötesbelopp som är obetalt.”

15 §

Med utgångspunkt i ett beslut av riksdagen (rskr 1977/78: 164) föreslås i remissen, att den i princip obligatoriska bötesförvandlingen avskaffas och ersätts med regler om utdömande av förvandlingsstraff endast under vissa mycket restriktivt angivna förutsättningar. Även om riksdagsbeslutet närmast tog sikte på att en möjlighet att förvandla eller förändra ett bötesstraff skulle behållas bara för personer som av illojalitet undandrar sig betalning, har — med hänsyn bl. a. till vad som framkommit vid remissbehandlingen av viteskommitténs betänkande (SOU 1980: 7) — det förslag som nu läggs fram en något vidare syftning. Detta berör också ”den grupp av bötesgäldenärer som ständigt återfaller i bötesbrottslighet men som saknar vilja eller förmåga att betala utan att man därför kan peka på att underlåtenheten att betala har samband med någon gäldenärsbrottslighet”. Förslaget sägs här syfta på sådana situationer där det från allmän synpunkt kan framstå som stötande att den bötfällda undgår sanktion.

Också enligt lagrådets mening är det otillräckligt att ingripa enbart i fall av tredska. Ett så begränsat system skulle innebära, att en stor grupp personer kunde utan risk för någon påföljd begå alla slags brott med endast böter i straffskalan. En sådan ordning kan inte tillrådas. En grundtanke i förslaget är å andra sidan att de ekonomiskt sämst ställda inte skall drabbas av strängare brottspåföljder enbart på grund av sin bristande betalningsförmåga. I avvägningen mellan dessa motstående synpunkter har man i förslaget stannat för den lösningen att det skall vara uppenbart, att den bötfällda av tredska har underlåtit att betala böterna ”eller att förvandling annars av hänsyn till allmän laglydnad är särskilt påkallad”.

Lagrådet godtar i princip denna lösning men vill förorda en något ändrad formulering. I stället för orden ”av hänsyn till allmän laglydnad” bör enligt lagrådets mening väljas det något vidare uttrycket ”från allmän synpunkt”. Detta senare uttryck, som återfinns bl. a. i ett flertal åtalsbegränsande bestämmelser i brottsbalken, inrymmer tydligare alla sådana fall av

upprepad brottslighet som enligt motiven bör innefattas. (Om uttryckets innebörd när det gäller åtal se bl. a. SOU 1938: 44 s. 257 och prop. 1962: 10 del C s. 153). Det kan vidare vara en fördel att välja ett uttryckssätt som närmare ansluter sig till vad som redan förekommer i bestämmelser om åtalsprövning (jfr SOU 1976: 47 s. 76). Lagrådet syftar här på uttrycket att åtal "av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt". Även om man delar uppfattningen att förvandlingsstraffet bör tillämpas med stor restriktivitet, förefaller det obehövt att låta förstärkningsordet "uppenbart" styra det rekvisit som nu diskuteras. Uttrycket "av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt" brukar nämligen uppfattas som ytterligt restriktivt i sig självt (se t. ex. JuU 1976/77: 11 s. 25 f och 10 f samt Ekelöf Rättegång V, 5 u, s. 120 f).

En ytterligare förutsättning för tillämpning av 15 § första stycket är att "inte annat är föreskrivet". Med de citerade uttrycket avses att göra undantag för böter som enligt särskild föreskrift inte får förvandlas. I paragrafens andra stycke stadgas, att om den bötfällde när förvandling skall ske är skyldig att betala även andra böter än som avses i första stycket också dessa böter skall förvandlas. Till skillnad från första stycket innehåller andra stycket enligt sin lydelse inte något undantag för böter som på grund av särskild föreskrift inte får förvandlas. Såsom framgår av motiven är meningen, att sådant undantag likväl skall gälla.

Den lagstiftningsteknik som sålunda använts kan lätt ge anledning till felaktigt motsatsslut. Till förebyggande härav föreslår lagrådet att orden "om inte annat är föreskrivet" utgår ur första stycket och att en generell hänvisning till särskilda bestämmelser om hinder mot förvandling av böter och viten görs i ett andra stycke i 22 §.

Med hänvisning till vad förut anförts föreslås att 15 § första stycket får följande lydelse:

"Ådömda böter, som inte har kunnat indrivnas och som inte har avkortats, skall på talan av åklagare förvandlas till fängelse, om det är uppenbart att den bötfällde av tredska har underlåtit att betala böterna eller om förvandling annars av särskilda skäl finnes påkallad från allmän synpunkt."

I avsnittet om behörigheten att väcka talan om förvandling (2.6) har departementschefen efter en redovisning av vissa remissuttalanden för egen del uttalat, att kronofogdemyndigheterna¹⁾ och för sig har kvalifikationer för att göra den prövning som avses i 15 §. Eftersom det ytterst gäller en straffrättslig påföljdsfråga finner departementschefen det ändå, i varje fall för närvarande, ligga närmare till hands att låta den slutliga bedömningen om talan bör väckas ankomma på åklagaren. Förfarandet – som inte återspeglas i lagförslagen utan får förutsättas som nu bli reglerat genom administrativa bestämmelser – bör enligt remissen bli att det i första hand skall ankomma på kronofogdemyndigheten att bedöma om omständigheterna i ett enskilt ärende talar för förvandling. Befinns därvid

anledning till förvandling förekomma skall kronofogdemyndigheten överlämna ärendet till åklagarmyndigheten för slutligt ställningstagande. Lagrådet vill framhålla, att det med ett sådant system ändå blir kronofogdemyndigheternas bedömning som i det stora hela kommer att styra tillämpningen av de nya bestämmelserna också i frågan om vad som är påkallat från allmän synpunkt. Åklagarna får ingen befattning med, och såvitt kan bedömas normalt heller ingen kännedom om, alla fall där kronofogdemyndigheterna stannar för att förvandling inte bör bli aktuell. Samtidigt är, som ju också departementschefen tycks mena, åklagarna bättre ägnade att göra hithörande inte helt okomplicerade kriminalpolitiska överväganden, bl. a. genom sin tillgång till register och annat underlag som här blir av betydelse.

När det gäller en i vissa avseenden likartad prövning – den i 12 § bötesverkställighetslagen – har åklagaren getts rätt att besvara sig över beslut av kronofogdemyndigheten (se prop. 1978/79: 40 s. 41). En sådan ordning är inte tänkbar i detta fall. Åklagarmyndigheterna skulle då utan att det är motiverat av andra skäl tvingas ta del av ett orimligt antal ouppklarade indrivningsärenden. Det torde dessutom vara avsett att kronofogdemyndighetens ställningstagande skall vara oförbindande för åklagaren också i det fall det leder till att ärendet avskrivs. Lagrådet finner det angeläget att åtgärder vidtas så att åklagarna på lämpligt sätt kan hålla sig underrättade om de bedömningsgrunder kronofogdemyndigheterna tillämpar. Åklagarna kan därmed ta egna initiativ om det anses påkallat för att få fram domstolsavgöranden i mera principiella frågor.

I 15 § tredje stycket anges den latitud inom vilken förvandlingsstraffet skall utmätas. Latituden sträcker sig från fängelse fjorton dagar till fängelse tre månader. I remissprotokollet framhålls, att förvandlingsstraffets längd bör bestämmas under hänsynstagande till samtliga omständigheter i varje enskilt fall. Som exempel på omständigheter av betydelse för förvandlingsstraffets bestämmande nämns i remissen dels bötesgäldenärens personliga och sociala förhållanden dels gjorda avbetalningar på böterna. En omständighet som enligt lagrådets mening också är ägnad att inverka på förvandlingsstraffets längd är antalet obetalda dagsböter eller vid penningböter storleken av obetalt belopp. Denna omständighet är i gällande rätt ensam avgörande för förvandlingsstraffets längd. I ett system med s. k. fri förvandlingsskala som föreslås infört i remissen kan angivna omständighet naturligtvis inte tillmätas lika stor betydelse för förvandlingsstraffets bestämmande som för närvarande och dess inverkan på förvandlingsstraffet kan inte heller som nu ske i form av omräkning av böter till fängelse efter bestämda formler.

16 §

Paragrafens andra mening innehåller en tilläggsregel om behörig domstol för mål om förvandling av böter, när bötesstraffet eller vid flera straff

något av dem bestämts genom strafföreläggande eller genom föreläggande av ordningsbot. I så fall kan enligt tillägsregeln förvandlingsmålet tas upp – förutom av tingsrätt som är behörig enligt första meningen i paragrafen – av tingsrätt hos vilken åtal för brottet skulle ha kunnat väckas. Lagrådet har i sak inte någon erinran mot den föreslagna tillägsregeln men vill påpeka, att det fallet att flera straff föreligger bör beaktas också i slutet av meningen, förslagsvis genom att orden "för brottet" tas bort. I sammanhanget kan anmärkas, att motiven (avsnitt 2.5.) inte helt överensstämmer med regeln.

17 §

Paragrafen upptar i tredje stycket en regel av innebörd att beslut varigenom ansökan om förvandling lämnats utan bifall inte utgör hinder för att sådan ansökan prövas på nytt beträffande samma böter. Tolkad efter sin lydelse öppnar regeln en vidsträckt möjlighet att utan resning uppta avgjord fråga om förvandling till förnyad prövning. I motiven har emellertid förutsatts, att förnyad ansökan inte skall göras annat än om nya omständigheter eller bevis tillkommit som kan utgöra anledning till en annan bedömning än den domstolen tidigare gjort. Den sålunda åsyftade begränsningen av regelns tillämplighet bör framgå av lagtexten förslagsvis på så sätt att efter ordet "böter" tillfogas satsen "om nya förhållanden ger anledning till det."

18 §

Kriminalvårdsstyrelsen har enligt detta stadgande att fatta beslut om bortfall av förvandlingsstraff när den bötfällde betalat samtliga böter som avses med förvandlingsbeslutet. Enligt gällande bestämmelser länder styrelsens beslut av detta slag till omedelbar efterrättelse (22 § bötesförvandlingslagen). Ehuru förslaget inte upptar någon motsvarande bestämmelse torde någon ändring i sak inte vara avsedd. En uttrycklig föreskrift om att styrelsens beslut om bortfall av förvandlingsstraff länder till omedelbar efterrättelse får även enligt lagrådets mening anses obehövlig.

22 §

Såsom lagrådet närmare berört vid behandlingen av 15 §, bör i ett andra stycke av 22 § göras en generell hänvisning till särskilda bestämmelser om hinder mot förvandling. Hänvisningen kan förslagsvis få följande lydelse:

"Om hinder i andra fall mot förvandling av böter eller viten gäller vad särskilt är föreskrivet."

Övergångsbestämmelserna

I punkt 2 av ikraftträdandebestämmelserna föreslås de nya reglerna i 14–23 §§ få tillämpning även i fråga om böter som har ålagts före ikraftträdandedagen, dock med vissa angivna begränsningar. Har lagakraftvunnet

beslut om förvandling meddelats enligt 1964 års lag om bötesförvandling skall dock denna lags bestämmelser fortfarande tillämpas i fråga om beslutet. En regel härom är intagen i förslaget till den särskilda lagen om upphävande av 1964 års lag. Övergången till ny lag synes kunna föranleda tillämpningssvårigheter i en speciell situation. Det gäller fall, då förvandlingsstraff har ådömts enligt 1964 års lag genom lagakraftvunnet beslut och det efter ikraftträdandedagen uppkommer fråga om förvandling även av andra böter som har ålagts innan förvandlingsstraffet avtjänats. I ett sådant fall skall enligt övergångsbestämmelserna den nya 19 § bötesverkställighetslagen tillämpas. Vid straffmätningen i det nya bötesförvandlingsmålet skall det tidigare ådömda förvandlingsstraffet beaktas på det sätt som anges i 19 § första stycket. Här synes kunna uppkomma vissa oklarheter främst i fråga om avräkning vid avbetalning i sådana fall då domstolen stannar för att, med tillämpning av första ledet i andra meningen av detta lagrum, förordna att det tidigare förvandlingsstraffet skall avse även de aktuella böterna. Enligt lagrådets mening bör en särskild föreskrift för sådana situationer kunna undvaras, eftersom sannolikheten för att något sådant fall inträffar synes vara ringa.

Lagrådet vill vidare anmärka följande. Det förut berörda stadgandet om fortsatt tillämpning i vissa fall av bestämmelserna i 1964 års bötesförvandlingslag utgör från lagteknisk synpunkt ett undantag från den huvudregel för övergången till ny lag som anges i övergångsbestämmelserna under punkt 2. Med hänsyn härtill föreslår lagrådet att som en punkt 3 i ikraftträdandebestämmelserna tas in en hänvisning till bestämmelserna i den särskilda lagen om upphävande av 1964 års lag, förslagsvis med följande lydelse:

”3. Beträffande beslut i mål om bötesförvandling som före utgången av juni 1983 har meddelats enligt lagen (1964: 168) om förvandling av böter finns bestämmelser i lagen (1983: 000) om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter.”

Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

2 §

I första stycket punkt 2 intogs genom lagändring den 17 december 1981 (SFS 1981: 1255) föreskrift om att registret skall innehålla uppgifter angående dem som överlämnats till vård enligt lagen (1981: 1243) om vård av missbrukare i vissa fall, om för brottet är stadgat fängelse. Lagrummets lydelse bör i förslaget kompletteras i enlighet därmed. Likaså bör noten till 2 § justeras.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-01-26

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, statsråden I Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdsen, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Rainer, Boström, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg

Föredragande: statsrådet Rainer

Proposition om ändring i brottsbalken m. m. (förvandling av böter)

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189),
3. lag om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter,
4. lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister,
5. lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.,
6. lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande och anför.

2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

Jag godtar lagrådets förslag till ändring av 35 kap. 7 §.

3 Förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen

14 §

Jag godtar lagrådets förslag.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 28 oktober 1982.

15 §

Lagrådet har i princip accepterat den i remissen valda lösningen när det gäller avgränsningen av de grupper som skall kunna åläggas förvandlingsstraff samt beskrivningen av dessa grupper. Emellertid har lagrådet föreslagit vissa justeringar i lagtexten. Jag godtar med någon redaktionell jämkning lagrådets förslag i den delen.

Med anledning av vad lagrådet har anfört om fördelning mellan kronofogdemyndigheterna och åklagarmyndigheterna av den prövning som skall föregå en ansökan om bötesförvandling vill jag i likhet med lagrådet framhålla att åklagarna naturligtvis inte kan ta del av alla de ärenden i vilka kronofogdemyndigheten inte har funnit anledning att aktualisera frågan om förvandling. En sådan ordning skulle avsevärt minska de fördelar som från rationalitetssynpunkt ligger i den nya ordningen. Som jag har framhållit i remissprotokollet har kronofogdemyndigheterna enligt min mening i och för sig de kvalifikationer som behövs för att pröva om det finns förutsättningar för bötesförvandling.

Avsikten är ju att förvandling skall kunna komma i fråga endast i mycket speciella situationer. Åklagarmyndigheternas och domstolarnas ställningstaganden i förvandlingsfrågor kan dock naturligtvis förväntas bli vägledande för kronofogdemyndigheternas praxis. Jag förutsätter också att åklagar- och kronofogdemyndigheterna – särskilt i inledningsskedet innan några sådana ställningstaganden föreligger – kommer att samråda med varandra i principiella frågor.

När det gäller straffmätningen har lagrådet pekat på att antalet obetalda dagsböter eller storleken av obetalt bötesbelopp är en omständighet som utöver vad som uttryckligen har anmärkts i remissprotokollet är ägnad att inverka på straffets längd.

Jag delar lagrådets uppfattning men vill understryka att meningen inte är att varje skillnad i det obetalda bötesbeloppets storlek skall inverka på straffets längd. Det ligger som jag ser det närmast till hands att strafftiderna på detta område i praktiken anpassas till dem som brukar tillämpas i vanliga brottmål när kortvariga fängelsestraff bestäms. Det innebär att ett förvandlingsstraff, när det inte anses böra bestämmas till en månad eller mer, lämpligen bör bestämmas till fjorton dagar eller tjugoen dagar. Bedöms strafftiden böra ligga mellan en och två månader, bör den i enlighet med vanlig praxis kunna bestämmas till en månad femton dagar (jfr prop. 1980/81: 44 s. 16).

Övriga paragrafer

Jag godtar lagrådets förslag när det gäller 16 och 17 §§ och har ingen erinran mot vad lagrådet har uttalat i anslutning till 18 §. Med någon redaktionell jämkning godtar jag också lagrådets förslag vid 22 §.

Övergångsbestämmelserna

Som huvudprincip för ikraftträdandebestämmelserna när det gäller de nya förvandlingsreglerna har valts att den nya lagstiftningen skall tillämpas på äldre böter medan beträffande förvandlingsbeslut som har meddelats före ikraftträdandet skall gälla de äldre reglerna. Principen kan som lagrådet har pekat på leda till svårigheter vid tillämpning i ett speciellt fall av den föreslagna 19 § bötesverkställighetslagen. Jag delar på de av lagrådet anförda skälen uppfattningen att en särskild föreskrift för sådana situationer bör kunna undvaras. Tilläggas kan att den nya regleringens fakultativa karaktär gör det möjligt för rätten att i ett fall av det slag som lagrådet åsyftar anpassa det nya beslutet till den föreliggande situationen.

Jag godtar — med någon redaktionell jämkning — lagrådets förslag till en ny punkt 3 i övergångsbestämmelserna till bötesverkställighetslagen.

4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

En redaktionell jämkning bör i enlighet med lagrådets påpekande göras i 2 §.

Regeringen har den 20 januari 1983 beslutat föreslå riksdagen att anta bl. a. ett förslag till lag om ändring av lagen om allmänt kriminalregister (prop. 1982/83: 85). Förslaget berör bl. a. 4 §, som är aktuell även i förevarande lagstiftningsärende. Om prop. 1982/83: 85 bifalls av riksdagen, måste den i det sammanhanget antagna lagen om ändring i lagen om allmänt kriminalregister ändras vid ett senare bifall till den proposition som jag nu anmäler. Det torde få förutsättas att denna fråga uppmärksammas vid utskottsbehandlingen.

5 Övrigt

Utöver det sagda bör vissa redaktionella jämkningar göras i de i remissen upptagna lagförslagen.

6 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Lagförslag i departementspromemorian (Ds Ju 1981: 24) Förvandling av böter m. m. Förslag till ny lagstiftning.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 25 kap. 7 §, 26 kap. 2 § och 35 kap. 7 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.

7 §¹

Om uppbörd och indrivning av böter finnes bestämmelser i bötesverkställighetslagen (1979: 189).

Böter som *icke* betalas skola, om *icke* annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst *tio* och högst *nittio* dagar enligt bestämmelser därom i lagen (1964: 168) om förvandling av böter.

Böter som *inte* betalas får, om *inte* annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst *fjorton* dagar och högst *tre månader* enligt bestämmelserna i bötesverkställighetslagen.

26 kap.

2 §

Fängelse *må* användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa *å* något av brotten.

Fängelse på viss tid *må* sättas över det svåraste av de högsta straff som *kunna* följa *å* brotten men *må ej* överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, därvid *bötesstraff* anses svara mot *det* fängelse som *skulle följa* vid böternas förvandling.

Fängelse *får* användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa *på* något av brotten.

Fängelse på viss tid *får* sättas över det svåraste av de högsta straff som *kan* följa *på* brotten men *får inte* överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. *Bötesstraff* skall därvid anses svara mot fängelse *fjorton* dagar.

Ej *må* det svåraste av de lägsta straffen underskridas.

35 kap.

7 §¹

Ådömda böter *bortfalla* när fem år förflutit från det domen vann laga kraft, *om ej* dessförinnan *ansökan om böternas förvandling delgivits den dömde*. Om bortfallande av böter *sedan sådan ansökan delgi-*

Ådömda böter *bortfaller* när fem år *har* förflutit från det domen vann laga kraft.

Vad som sägs i första stycket gäller inte om den dömde vid utgången av den där angivna tiden

¹ Senaste lydelse 1979: 190.

Nuvarande lydelse

vits samt av ålagt förvandlingsstraff är särskilt stadgat.

Dör den dömde, *bortfalla* ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och till gäldande av böterna lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar, *skola* dock böterna utgå av den egendomen.

Vad som nu sagts om böter gäller även utdömt vite.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. De nya bestämmelserna tillämpas också i fråga om böter som har ådömts före ikraftträdandet. Sådana böter får dock ej förvandlas till fängelse på längre tid än som skulle ha kunnat ske enligt 25 kap. 7 § andra stycket i dess äldre lydelse. Har tiden för böternas bortfallande före ikraftträdandet avbrutits på det sätt som anges i 35 kap. 7 § första stycket första meningen i dess äldre lydelse, gäller stycket fortfarande i sin äldre lydelse.

Föreslagen lydelse

har delgivits ansökan om böternas förvandling. I sådant fall bortfaller böterna, om förvandlingsstraff åläggs, då detta har verkställts eller bortfallit, och eljest då rättens beslut har vunnit laga kraft. Om bortfallande av ålagt förvandlingsstraff är särskilt stadgat.

Dör den dömde, *bortfaller* ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och till gäldande av böterna lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar, *skall* dock böterna utgå av den egendomen.

2 Förslag till

Lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189)

Härigenom föreskrivs i fråga om bötesverkställighetslagen (1979: 189) dels att 1, 6 och 14 §§ skall ha nedan angivna lydelse

dels att i lagen skall införas sju nya paragrafer, 15–21 §§, samt närmast före 15 § en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Bötesstraff verkställs genom uppbörd eller indrivning. Regeringen bestämmer i vad mån uppbörd skall ske.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite och sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite. *Bestämmelserna i 1–13 §§ gäller dessutom* sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Skall uppbörd ej ske eller har uppbörd ej lett till full betalning, skall böterna drivas in genom kronofogdemyndighetens försorg. Indrivningen sker på grund av dom, godkänt föreläggande eller saköreslängd.

Skall uppbörd ej ske eller har uppbörd ej lett till full betalning, skall böterna drivas in genom kronofogdemyndighetens försorg. Indrivningen sker på grund av dom, godkänt föreläggande eller saköreslängd. *För fall då uppbörden inte har lett till full betalning kan regeringen bestämma att förutom böterna en särskild avgift skall tas ut.*

14 §

Om förvandlingsstraff för obetalda böter föreskrivs i lagen (1964:168) om förvandling av böter.

Har beslut om förvandlingsstraff meddelats, får böter ej indrivas. *Se-
dan verkställighet av förvandlings-
straffet påbörjats, får ej heller be-
talning för böterna mottas.*

Har beslut om förvandlingsstraff meddelats, får böterna ej indrivas.

Förvandling av böter

15 §

Ådömda böter, som inte har kunnat indrivas och som inte har avkortats eller avskrivits, skall på talan av åklagare förvandlas till fängelse, om det är uppenbart att den bötfällde av tredska har underlåtit att betala böterna eller att förvandling annars av hänsyn till allmän laglydnad är särskilt påkallad. Förvandlingsstraffet skall bestämmas till fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader.

16 §

Mål om förvandling av böter upptas av tingsrätten i den ort där den bötfällde finns eller av den tingsrätt som har handlagt det mål, vari bötesstraffet eller, om det är fråga om flera sådana straff, något av dem har ådömts.

17 §

Nämnd skall delta vid tingsrättens avgörande av mål om bötesförvandling. I målet skall åklaga-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ren och den bötfällde kallas till förhandling inför rätten. Om den bötfällde inte inställer sig, får målet ändå avgöras, såvida tillräcklig utredning finns i saken.

Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Ett beslut varigenom rätten har lämnat ansökan om förvandling utan bifall, utgör inte hinder för att en sådan ansökan upptas på nytt beträffande samma böter.

I övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet beträffande mål om allmänt åtal.

18 §

Om den bötfällde sedan förvandling av böterna har beslutats betalar hela bötesbeloppet, bortfaller förvandlingsstraffet till den del det inte har verkställts. Beslut om detta meddelas av kriminalvårdsstyrelsen.

19 §

Ålagt förvandlingsstraff bortfaller, om beslutet ej har börjat verkställas inom tre år från det beslutet vann laga kraft.

20 §

Förvandling får ej ske av

1. böter, som har dömts med stöd av 33 kap. 2 § brottsbalken

2. vite, som har utdömts för underlåtenhet att fullgöra dom eller beslut rörande saken i mål som har handlagts enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

21 §

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983, då lagen (1964:168) om förvandling av böter skall upphöra att gälla med de undantag som anges nedan.

2. De nya bestämmelserna gäller även i fråga om böter som har ålagts före ikraftträdandet. Sådana böter får dock inte förvandlas, om hinder

häremot skulle ha mött enligt 9 § lagen (1964: 168) om förvandling av böter eller om förhållande som avses i 11 § nämnda lag har inträtt före ikraftträdandet. Inte heller får böter som har ådömts före ikraftträdandet förvandlas till fängelse på längre tid än som skulle ha kunnat ske enligt äldre bestämmelser.

3. Har före ikraftträdandet meddelats beslut som avses i 25 § lagen (1964: 168) om förvandling av böter, tillämpas fortfarande den bestämmelsen.

4. I fråga om beslut om förvandling enligt lagen (1964: 168) om förvandling av böter som har vunnit laga kraft före ikraftträdandet eller som vinner laga kraft därefter tillämpas fortfarande äldre bestämmelser.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister

Härigenom föreskrivs att 2, 3, 10 och 11 §§ lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn;	1. dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn <i>eller</i>
2. överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda <i>eller</i>	2. överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda.

3. *erhållit anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff.*

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

3 §²

I registret skall anteckning ske

1. om för den som dömts till påföljd av beskaffenhet att skola antecknas i registret provotid förlänges eller påföljden förklaras skola avse jämväl annat brott eller undanröjes eller ock påföljd förklaras skola träda i stället för annan påföljd.

¹ Senaste lydelse 1981: 229, som träder i kraft den 1 januari 1982 (jfr 1981: 33, 1981: 215).

² Senaste lydelse 1981: 215.

Nuvarande lydelse

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad;

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken; *samt*

7. om för den som erhållit anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraff prövotiden förlänges eller anståndet förklaras förverkat.

Föreslagen lydelse

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad; *samt*

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken.

10 §¹

I registerutdrag enligt 8 § skall, om ej annat följer av vad nedan stadgas, icke medtagas anteckning om

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, överlämnade till särskild vård *eller anstånd med verkställighet av förvandlingsstraff*, sedan tio år förflutit från domen *eller beslutet*; samt

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller* överlämnade till särskild vård, sedan tio år förflutit från domen; samt

2. fängelse i annat fall än som avses i 1, sedan tio år förflutit från frigivningen.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut, som enligt 2 § skall antecknas i registret, skola båda anteckningarna upptagas i registerutdrag, så länge någondera jämlikt första stycket skall medtagas. Förekomma flera anteckningar, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Anteckning om dom eller beslut, som meddelats före den 1 januari 1945, eller om verkställighet av påföljd som bestämts i sådant avgörande medtages dock endast i den utsträckning regeringen bestämmer, om ej begäran om fullständigt utdrag har gjorts.

Skall med tillämpning av vad i denna paragraf stadgas i utdraget ej medtagas någon anteckning om påföljd, skola ej heller medtagas övriga anteckningar, som må förekomma i registret. I utdrag till domstol eller åklagare skall dock alltid medtagas anteckning om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Bestämmelserna i denna paragraf skola jämväl äga tillämpning beträffande uppgift som antecknats med stöd av 6 §.

Begränsning som förut angetts i denna paragraf skall ej iakttagas, om för särskilt fall fullständiga uppgifter begäras av justitiekanslern, justitieombudsman eller datainspektionen.

11 §²

I fråga om utdrag jämlikt 9 § skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Såvitt avser anteckning om 1. Såvitt avser anteckning om

¹ Senaste lydelse 1981: 215.

² Senaste lydelse 1979: 684.

Nuvarande lydelse

fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller anstånd med verkstälighet av förvandlingsstraff* skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt *aderton* år, skall *ej* i något fall *medtagas*.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten *skola ej* gälla.

Föreslagen lydelse

fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn *eller* fängelse som *har* ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken skall i stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken *har* ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt *arton* år, skall *inte* i något fall *medtas*.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten *skall inte* gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Beträffande uppgifter som har antecknats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser fortfarande.

Sammanställning av remissyttrandena över departementspromemorian (Ds Ju 1981:24) Förvandling av böter m. m. Förslag till ny lagstiftning

1 Remissinstanser

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av riksåklagaren, domstolsverket, hovrätten över Skåne och Blekinge, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, brottsförebyggande rådet (BRÅ), statskontoret, riksrevisionsverket, riksskatteverket, Stockholms tingsrätt, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, Statsanställdas förbund, Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S), Centralorganisationen SACO/SR, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges kronofogdar, Föreningen Sveriges länspolischefer, Föreningen Sveriges polischefer, Föreningen Sveriges statsåklagare och Föreningen Sveriges åklagare.

Riksskatteverket har överlämnat yttranden från kronofogdemyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö, Eskilstuna, Kristianstad, Linköping, Luleå, Skövde och Sollentuna.

2 Allmänt

Alla remissinstanser utom *Stockholms tingsrätt* och *TCO-S* anser att reglerna om bötesförvandling bör ändras i huvudsak enligt de principer som har föreslagits i promemorian.

De instanser som uttryckligen tillstyrkt förslaget har bl. a. framhållit att en lagstiftning i enlighet med detta blir lätt att tillämpa och garanterar bötesstraffets effektivitet till en rimlig kostnad (*Föreningen Sveriges statsåklagare*). Förslaget sägs också tillgodose de förutsättningar som måste finnas i ett rättssamhälle för en effektiv men samtidigt humanitär indrivning av utdömda böter och verkställighet i alternativ form (*rikspolisstyrelsen*). Till dem som tillstyrker förslaget i dess helhet hör, förutom de nämnda, *riksåklagaren*. *Kriminalvårdsstyrelsen* tillstyrker förslaget i alla delar som berör verkställighet i kriminalvårdsanstalt.

Hovrätten över Skåne och Blekinge uttalar att hovrätten alltså har den i tidigare sammanhang av hovrätten framförda uppfattningen att förvandlingsproblemet inte bör lösas isolerat utan behandlas i ett större sammanhang. Hovrätten vill emellertid inte motsätta sig den nu föreslagna partiella lösningen.

Stockholms tingsrätt föreslår att frivårdskommittén (Ju 1979:05) får i uppdrag att se över frågor om sanktioner mot den som brister i sin skyldig-

het att betala böter. I avvaktan på kommitténs arbete bör enligt tingsrätten den nuvarande ordningen i stort sett kunna behållas. Tingsrätten anser dock att det redan nu i enlighet med vad som föreslås i promemorian bör göras den ändringen att förvandlingsstraffet inte anknyts till en särskild skala. TCO-S har som eget yttrande överlämnat en skrivelse från polisförbundet som uttalar att förbundet av principiella skäl tar avstånd från att – som det heter – ”en grupp människor som övertygats om brott eller förseelser helt undgår påföljd”. Enligt förbundet bör förfarandet omprövas i syfte att skapa ett system där en samhällsreaktion på övertygad brottslig handling inte kan undgås.

3 Föresättningar för bötesförvandling

När det gäller de närmare föresättningar för bötesförvandling i en ny ordning har flera remissinstanser lämnat synpunkter.

Enligt domstolsverkets mening är det viktigt att rekvisiten preciseras så noggrant att inte en reform resulterar i att antalet personer som sätts i fängelse för obetalda böter ökar i stället för minskar. Risken för en sådan utveckling är enligt domstolsverket stor eftersom alternativen i framtiden kommer att vara förvandling eller avskrivning av böterna i stället för som nu villkorlig eller ovillkorlig förvandling.

Domstolsverket finner det tveksamt om uttrycket ”särskilt påkallat av hänsyn till allmän laglydnad” har den entydighet som krävs. Förvandling vid ”flagranta fall av upprepade bötesbrottslighet” är enligt verket en principiell utvidgning av området för förvandling. Verket frågar sig om böter som motiverats särskilt av hänsyn till allmän laglydnad även påkallar förvandling av samma skäl. Den nuvarande lydelsen av rekvisiten samt en allmän skärpning av föresättningar för förvandling är enligt domstolsverkets mening ett fullgott alternativ till det framlagda förslaget i denna del.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att ”uppenbar vårdslöshet” och ”behov av tillrättaförande” även i fortsättningen bör beaktas vid förvandling av böter. Enligt hovrättens mening kan man inte bortse från betydelsen av den individualpreventiva effekten av ett förvandlingsstraff. Hovrätten uttalar att det i och för sig är bra att man i lagtexten markerar allmänpreventionens betydelse i detta sammanhang. Den föreslagna lagtexten täcker dock enligt hovrättens mening inte helt in de fall där det är önskvärt att för en enskild person markera betydelsen av en fast hållning från samhällets sida när det gäller fullgörandet utav ett bötesstraff. Under rekvisitet ”behov av tillrättaförande” kan inbegripas även tredska och uppenbar vårdslöshet. Det bör räcka att detta uttalas i motiven. Hovrätten föreslår därför att paragrafen får följande lydelse – – – ”om det är uppenbart att förvandling är särskilt påkallad för den dömdes tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad” – – –.

Hovrätten anser vidare att det bör överlåtas till rättstillämpningen att fritt få avgöra när upprepad bötesbrottslighet skall kunna återopas. Hovrätten vänder sig mot uttalandet i promemorian att i vart fall fler än två oguldna bötesstraff regelmässigt måste föreligga. Uttalanden av denna art i lagmotiv leder enligt hovrättens mening lätt till en stereotyp rättstillämpning.

BRÅ har inte någon erinran mot den föreslagna utformningen av rekvisitet "om det är uppenbart att den bötfällda av tredska har underlåtit att betala böterna" eller mot uttalandena i promemorian om rekvisitets närmare innebörd. I fråga om den grupp bötesgäldenärer som genom illojalt förfarande gjort sig oåtkomliga för indrivning kan förvandlingsshotet enligt BRÅ ses som ett påtryckningsmedel för en bötfälld att, med hjälp av de resurser som han med fog anses ha tillgång till, betala böterna. Ett aktualiserat fängelsestraff förväntas därför i dessa fall knappast komma till verkställighet.

För att tilltron till böter som en utdömd påföljd skall kunna upprätthållas och påföljdens användningsområde vidgas, bör enligt BRÅ något reellt straffhot finnas även för personer hos vilka indrivning av böter inte kan ske, även om någon tredska i frågan om bötesbetalningen inte kan påvisas. Detta gäller särskilt om lagföring i allt större utsträckning sker utan att den misstänkte behöver infinna sig vare sig hos domstol eller andra instanser. Med den utomordentligt restriktiva tillämpning som förutsätts i promemorian har BRÅ därför inte heller någon erinran mot förslaget att förvandling också skall kunna ske "om det är uppenbart att förvandling annars av hänsyn till allmän laglydnad är särskilt påkallad."

Riksrevisionsverket uppger att om förvandling skall kunna komma i fråga i "vissa särskilt flagranti fall av upprepad bötesbrottslighet" även om det inte av utredningen framgår att den bötfällda kunnat betala böterna kommer det att medföra att socialt svaga personer drabbas i någon mån mer än andra kategorier. Den effekten måste enligt riksrevisionsverket accepteras om man vill behålla effektiviteten hos bötesstraffet.

Riksrevisionsverket pekar på att förvandlingsstraffets betalningsfrämjande effekt av allt att döma till stor del sammanhänger med förfarandets obligatoriska karaktär. En stor del av de bötfällda betalar nämligen böterna sedan de delgivits ansökan om förvandling men innan domstolen har meddelat beslut.

Om den i promemorian förutsatta mycket restriktiva tillämpningen blir verklighet finns det enligt riksrevisionsverket anledning att befara att en stor del av den ganska betydande kategori bötesgäldenärer, som nu betalar sina böter uteslutande till följd av bötesförvandlingsförfarandet, i framtiden kommer att underlåta att betala. Förvandlingsstraffets betalningsfrämjande effekt kommer med andra ord att till stor del bortfalla. I det allmänna medvetandet kan det föreslagna regelsystemet komma att uppfattas på så sätt att det inte är någon risk att underlåta att betala böter. Detta kan enligt

riksrevisionsverket allvarligt minska respekten för bötesstraffet som samhällsreaktion mot brott och inverka ofördelaktigt på den allmänna laglydnaden.

Sammanfattningsvis har riksrevisionsverket inte något att erinra mot att den i princip obligatoriska bötesförvandlingen ersätts med en ordning enligt vilken obetalda böter skall förvandlas bara om särskilt angivna förutsättningar föreligger. Verket föreslår emellertid att dessa förutsättningar inte bestäms så restriktivt som den allmänna motiveringen i promemorian kan ge anledning till. Verket ifrågasätter också om inte domstolsprövningen av bötesförvandlingsfrågan borde bibehållas i samma omfattning som nu, dvs. så snart de obetalda böterna inte avkortas eller avskrivits och det inte heller är fråga om småböter.

Enligt *riksskatteverket* tillgodoser förslaget till utformning av rekvisiten i skälig omfattning de olika motstående intressen som finns i lagstiftningsärendet.

Enligt *Stockholms tingsrätt* innebär det i promemorian framlagda förslaget inte något försök till begränsning av användningen av det ovillkorliga förvandlingsstraffet.

Tingsrätten ifrågasätter också om förslaget utgör en författningsmässig anpassning till praxis. Enligt tingsrätten har förekomsten av tre oguldna bötesstraff i praxis hittills inte utgjort något hinder för att meddela villkorligt anstånd med förvandlingsstraffet. Det kan alltså inte uteslutas att, med den föreslagna lagstiftningen, fler ovillkorliga förvandlingsstraff kommer att utdömas än för närvarande.

Tingsrätten ifrågasätter om inte det framlagda förslaget skulle kunna inverka menligt på betalningsbenägenheten för böter. Vid domstolarna handläggs drygt ettusenfemhundra bötesförvandlingsmål årligen och hos åklagarmyndigheterna ett långt större antal. Det är sannolikt att den betalning som sker under handläggningen av ett mycket stort antal av dessa ärenden har skett inför hotet om en förvandling eller kanske till och med bara inför hotet om en handläggning av målet vid domstol. Det måste också förutsättas att många av dem som betalar böter och viten till kronofogdemyndigheterna gör det i medvetandet om att en underlåten betalning kan aktualisera frågan om ett förvandlingsstraff. Med hänsyn till att förslaget avses skola kodifiera gällande praxis såvitt avser ådömande av ovillkorliga förvandlingsstraff kommer enligt tingsrätten med all sannolikhet åklagarens och domstolarnas befattning med bötesförvandlingar att begränsas högst avsevärt. Det är troligt att den uppfattningen snabbt kommer att vinna spridning att frågor om förvandling av böter är något ytterst ovanligt och att förvandling bara förekommer i undantagsfall. Blir en sådan uppfattning allmän, kan antagas att betalningsbenägenheten minskar. Bötesstraffet kan tänkas bli mindre trovärdigt som alternativ till fängelse.

Sveriges domareförbund anser att den framlagda lösningen bör godtas och läggas till grund för lagstiftning. Förbundet delar den framförda me-

ningen att behov av tillrättaförande inte bör tas upp som rekvisit i en ny reglering. De i promemorian anförda exemplen då förvandling bör äga rum synes enligt domareförbundet rimliga, men det förefaller som om rekvisitet tredska i den föreslagna lagtexten ger uttryck för större restriktivitet än vad som är avsett. Av motiven synes framgå att förvandling bör ske även vid grov vårdslöshet, vilket förbundet anser vara riktigt.

Föreningen Sveriges kronofogdar uppger att enligt föreningens mening begränsningen i möjligheten till förvandlingen till endast "uppenbara" fall är för långtgående och tar udden av fördelarna med förvandlingsinstitutet. Den skapar också risk för uppkomst av en s. k. bötesimmun grupp på grund av det snäva användningsområdet. 15 § bötesverkställighetslagen bör i stället ta upp rekvisitet "sannolika skäl till antagande" att tredska etc. föreligger. I förhållande till gällande regler innebär detta en skärpning och markerar en lämpligare nivå på den utredning som bör krävas i förvandlingsmål. Föreningen tillstyrker dock att rekvisitetet "uppenbar vårdslöshet" och "behov av tillrättaförande" utmönstras.

Enligt föreningens mening bör det inte ha någon betydelse för förvandlingsfrågan att böter har avskrivits. Avskrivning är endast en indrivningsteknisk term som inte har någon betydelse för betalningsskyldigheten. Den föreslagna verkan av avskrivning står inte i överensstämmelse med avskrivningens innebörd. Undantagsvis kan anledning att förvandla även avskrivna böter uppstå.

Beträffande verkan av avskrivning påpekar även *riksskatteverket* att avskrivning enbart är en indrivnings- och bokföringsteknisk term och att gäldenärens betalningsskyldighet inte på något sätt bortfaller. Detta gäller både skatter och böter. Något särskilt meddelande om avskrivning lämnas inte till gäldenären. En avskriven skatte- eller böteseskuld kan lätt återupptecknas, t. ex. om någon utmätningsbar tillgång blir känd. För kronofogdemyndigheten vållar det inte några praktiska problem att återuppta handläggningen av avskrivna poster. Enligt riksskatteverkets mening bör därför inte avskrivning vara något hinder mot förvandling. De förutsättningar som legat till grund för avskrivningsbeslutet kan ändras. Detta gäller särskilt 15 § punkterna 2–4 bötesverkställighetsförordningen.

4 Straffmätningen

Av de remissinstanser som särskilt uttalat sig i frågan om ersättande av förvandlingsskalan med en fri påföljdsbestämning har *BRÅ*, *Sveriges domareförbund* och *Föreningen Sveriges kronofogdar* tillstyrkt förslaget. Kronofogdeföreningen ansluter sig uttryckligen till de skäl härför som förts fram i promemorian.

Förslaget har avstyrkts av *domstolsverket*.

Enligt domstolsverket kan det sättas i fråga om det när förvandlings-

straffet skall finnas kvar är lämpligt att låta förvandlingen ske mera fritt. Enligt domstolsverket är nackdelarna med att kombinera förvandlingsstraff med fri förvandling flera. Riskerna för att fri förvandling leder till att lika fall behandlas olika är således uppenbara. Betalningsbenägenheten kan komma att minska. F.n. betalas åtskilliga böter efter beslutet om förvandling men före verkställigheten. Förslagets konstruktion sätter i praktiken stopp för avbetalning efter beslutet om förvandling. I många fall kan det även tänkas att anledning saknas för den bötfällda att redan hos kronofogdemyndigheten/åklagarmyndigheten avbetala böterna, eftersom ett eventuellt förvandlingsstraff kan förväntas bli detsamma oavsett om avbetalning görs eller inte.

Förvandlingsskalan bör enligt domstolsverket anpassas till moderna straffvärdeuppfattningar. Olägenheterna beträffande viten och penningböter med hänsyn till penningvärdets förändring är inte så stora att de överväger nackdelarna med den fria förvandlingen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser inte att det är lämpligt att i lagmotiven tala om fängelse 14 dagar såsom normalpåföljd när förvandlingsstraff ådöms. Det torde enligt hovrätten vara helt enastående om lagstiftaren i detta fall skulle så detaljerat binda upp domstolarnas straffmätning. Domstolarna torde ha full kompetens att lägga straffmätningen på en från alla synpunkter lämplig nivå.

Liknande synpunkter förs fram av *riksskatteverket*, som tillägger att med hänsyn till den preventiva effekt bötesförvandlingen bör ha på indrivningsstadiet 14 dagar förefaller vara i underkant som normalpåföljd.

BRÅ tillstyrker däremot uttryckligen att förvandlingsstraffets latitud bestäms så som föreslagits med stark betoning av att normalstraffet skall vara 14 dagar.

5 Forumfrågan

Hovrätten över Skåne och Blekinge påpekar att en betydande mängd bötesstraff uppkommer genom strafförelägganden och andra liknande förfaranden. För förvandling av sådana böter skulle endast gälla regeln om forum där den bötfällda vistas. Detta kan skapa problem när olika slags böter skall förvandlas. Det bör därför enligt hovrätten övervägas om forumregeln bör justeras med hänsyn till nämnda grupp av bötesstraff, vilken har en betydande storlek.

6 Behörigheten att väcka talan om förvandling

Ett par remissinstanser förordar att talan vid domstol om bötesförvandling skall väckas av kronofogdemyndigheterna istället för av åklagarmyndigheterna.

Riksskatteverket anser sålunda att flera skäl talar för att åklagarmyndigheternas och polismyndigheternas befattning med bötesförvandlingsmål skall överföras till kronofogdemyndigheterna. Riksskatteverket anför härom.

I många skattemål utgör konkursen slutsteget i indrivningsförfarandet. På motsvarande sätt utgör bötesförvandlingen i vissa bötesmål slutpunkten på verkställigheten. Det faller sig då naturligt och rationellt att låta den myndighet som handhar bötesindrivningen också utreda om en bötesgäldenär skall bli föremål för bötesförvandling, göra framställning till tingsrätten om förvandling och föra talan i målet. Det kan anmärkas att kronofogdemyndigheten (KFM) i dag ofta biträder åklagaren i tingsrätten i bötesförvandlingsmålen. Processen handlar i princip om gäldenärens inkomst- och förmögenhetsförhållanden, övriga personliga förhållanden, avbetalningar och uppskov.

Kronofogdekåren har processvana bl. a. från de tidigare nämnda konkursmålen. Därtill kommer att ett stort antal kronofogdar förordnas att föra det allmännas talan i mål om ställföreträdarens betalningsansvar för vissa s. k. företagskatter hos juridiska personer, ävensom i tvistemål om bättre rätt till utmätt egendom. I utskningsbalken (UB) har kronofogde också tilldelats nya processuella uppgifter – bl. a. att föra talan om utdömande av förelagda viten och framställning om häktning (2 kap. 15 och 16 §§ UB). Från rättssäkerhetssynpunkt blir det således inte några olägenheter om de uppgifter som nu ligger på åklagare i bötesförvandlingsmålen anförtros kronofogde.

Utredningsfunktionen som nu handhas av polisen kan fullgöras av exekutiv personal vid KFM. Denna personal är ju redan på förhand väl förtrogen med de aktuella bötesmålen. Genom UBs införande har KFM också fått flera nya instrument till sitt förfogande för att nå ökad effektivitet i indrivningsarbetet – förhör, förteckning, tvångsmedel som polishämtning, vitesföreläggande, häktning m. m.

Betydande förenklingar och rationaliseringar står att vinna med en sådan förändring. I stället för att fyra olika statliga organ tar del i handläggningen fram till förvandlingsbeslutet (KFM, polis, åklagare, tingsrätt) blir det två – KFM och tingsrätt – som prövar saken. KFMs utvidgade befogenheter enligt UB kan naturligtvis användas i det utredningsarbete som övertas från polisen även om utredningarna kommer att gälla ett relativt begränsat antal mål. Härigenom kommer också bortfallet av den betalningsframkallande effekt som polisförhören onekligen hittills haft i förvandlingsmålen att kompenseras fullt ut.

Verket anför vidare

Ur samhällsekonomisk synvinkel kan ej heller bortses från att vissa besparingar kan uppnås genom en sådan ändring. Genom att ett färre antal myndigheter blir inblandade, minskar risken för dubbelarbete. Vissa tidsvinster uppnås. Även om det blir ett begränsat antal bötesförvandlingsmål som blir föremål för polis- och åklagarhandläggning enligt lagförslaget, innebär en överflyttning av arbetsuppgifterna till KFM att polis och åklagare måhända kan frigöra och överflytta resurser till annan verksamhet som bedöms väsentlig för samhället, bl. a. bekämpande av ekonomisk brottslighet.

Vid KFM:s och polisens utredningar liksom vid förhandling hos domstolen provas inte den bakomliggande skuldfrågan i brottmålet. "Förundersökningen" gäller den dömdes levnadsomständigheter, inkomst- och förmögenhetsförhållanden samt orsaken till betalningsunderlåtelsen. Som tidigare nämnts är KFM väl förtrogen med dessa frågor från det tidigare indrivningsarbetet och synes väl skickad att kunna bedöma förutsättningarna för bötesförvandling enligt lagförslaget. KFM:s övertagande av uppgifterna innebär också en logisk fortsättning på den väg som man tidigare slagit in på då KFM gavs vidgade befogenheter enligt 12 § bötesverkställighetslagen. Den omständigheten att processuella regler för allmänt åtal i tillämpliga delar skall gälla för förvandlingsmålen jävar enligt RSV:s mening inte förslaget att kronofogde får föra talan i saken.

Föreningen Sveriges kronofogdar (majoriteten) redovisar samma uppfattning som riksskatteverket. Denna uppfattning sammanfattar föreningen på följande sätt.

- Kronofogdemyndigheten äger i regel mycket god kännedom om gäldenären och kan alltså bäst bedöma om tredska etc. föreligger. Invändningar, påståenden m. m. som den dömda kan komma att framställa före eller under rättegång kan bäst bedömas av kronofogdemyndighet. Det merarbete det innebär för en åklagare att sätta sig in i ärendet undviks.

- Kronofogdemyndighet/kronofogde har processvana från bl. a. konkursmål och – på många håll – andra tvistemål.

- Kronofogdemyndighet gör redan bötesförvandlingsutredningar och måste alltså redan ställa personal till förfogande för utredningsändamål. Förekommande formulär kan fö omarbetas och ytterligare underlätta arbetet. Den ytterligare utredning som kan krävas som underlag för beslut att föra talan om förvandling av bötesstraffet bör av samhällsekonomiska skäl även utföras av kronofogdemyndighet. Härigenom undviks det dubbelarbete som uppstår genom att en ny utredning skall verkställas av polisen. Någon kvalitetsförsäkring behöver knappast befaras. Den exekutiva personalen vid kronofogdemyndighet torde vara väl skickad att utföra denna typ av utredning.

- I fråga om andra allmänna fordringar svarar kronofogdemyndighet för samtliga led i indrivningen, från början till slut. Som redan inledningsvis framhållits bör samma förhållande råda i fråga om böter och viten oavsett vilken den slutliga åtgärden blir, konkurs, förvandling eller avskrivning.

- Reglerna i utsökningsbalken om förhör och hämtning etc. kan utnyttjas också i bötesmål.

En minoritet av föreningens styrelse anser att uppgiften att väcka talan om bötesförvandling vid domstol skall ligga kvar hos åklagaren men att åklagaren inte skall ha möjlighet att "ompröva" kronofogdemyndighetens beslut i frågan, dvs. fråga skall vara om uppdrag för åklagaren att föra förvandlingstalan.

En annan syn på dessa frågor redovisas av *riksrevisionsverket* som uttalar att det finns anledning till tveksamhet att pålägga kronofogdemyndigheterna sådana uppgifter av straffrättslig art som förslaget förutsätter.

7 Preskription

Riksskatteverket anför att utmätning av fast eller lös egendom och ansökan om konkurs som skett före tidpunkten för preskription bör få medföra att betalning för bötes- eller vitesfordringar får tas ut ur den utmäta egendomen eller erhållas i konkursen även därefter. Vad sålunda föreslås lär tillämpas i praxis redan nu av en del kronofogdemyndigheter. Praxis är emellertid vacklande. Flera myndigheter ställer sig tveksamma till en sådan tolkning av nu gällande bestämmelser. Även säkerhet enligt lagen (1978: 882) om säkerhet för skattefordringar m. m. bör enligt riksskatteverket få realiseras och gottskrivas böter och viten som enligt huvudregeln preskriberas. Vad nu anförts om konkurs och säkerhet bör gälla även för fall då den dömde avlider.

8 Anteckning i kriminalregister

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att den föreslagna begränsningen av förvandlingsstraffets tillämpningsområde medför att domstolarna får ett större intresse än hittills av att äga kännedom om huruvida en tilltalad blivit föremål för bötesförvandling. Hovrätten förordar därför att lagen om allmänt kriminalregister ändras i enlighet härmed.

9 Bortfall av ålagt förvandlingsstraff i vissa fall

BRÅ ställer sig tveksamt till promemorians ståndpunkt att 11 § bötesförvandlingslagen i huvudsak inte behöver få någon motsvarighet i den nya regleringen. Även om det praktiska behovet av en bestämmelse inte torde vara stort vill *BRÅ* ändå ifrågasätta om inte en regel bör finnas för de undantagsfall som ändå kan tänkas uppkomma.

10 Sammanlagda strafftider m. m.

BRÅ ifrågasätter om inte en reglering behövs för den situationen att flera förvandlingsstraff samtidigt föreligger till verkställighet. Någon annan möjlighet än att låta domstol avgöra saken kan enligt *BRÅ* knappast tänkas. Företrädesvis bör den som sist meddelat beslut om förvandling komma i fråga. Likaså kan ifrågasättas om det inte bör finnas en regel om sammanträffande av påföljd för de undantagsfall då fråga om förvandling av nya böter kommer upp sedan ett tidigare förvandlingsstraff beslutats men varken verkställts eller bortfallit.

Sveriges domareförbund pekar på att det i promemorian uttalas att principen i 16 § bötesförvandlingslagen om förvandling av alla ådömda böter på en gång bör behållas. Förbundet delar denna uppfattning. Någon regel härom återfinns emellertid inte bland de framlagda författningsförslagen. En uttrycklig bestämmelse torde enligt förbundet vara erforderlig dels på grund av lydelsen i förslaget till 15 § bötesverkställighetslagen, dels med hänsyn till risken för e contrarioslut.

11 Fullföljd

Sveriges domareförbund finner det tveksamt om förbudet mot fullföljd till HD bör behållas. Vissa principfrågor bör enligt förbundet kunna tas upp i HD. Fullföljdsprövningen torde innebära tillräcklig spärr mot obefogad fullföljd.

12 Särskild avgift vid bötesindrivning

Promemorieförslaget har i denna del fått ett blandat mottagande.

BRÅ har ingen erinran mot den föreslagna principen. En förutsättning är dock enligt BRÅ dels att avgiften hålls på en måttlig nivå, dels att den bötfällda får en rimlig chans att betala frivilligt före indrivning. Det måste sålunda ges tillräcklig information om möjligheten till betalning före indrivning även av domstolsböter, när denna möjlighet införs.

Stockholms tingsrätt anser att en särskild avgift vid bötesindrivning kan antas befrämja en snabb och effektiv betalning av ådömda böter. En sådan avgift bör därför snarast införas.

Sveriges domareförbund uppger att förbundet i annat sammanhang har framhållit önskvärdheten av att det öppnas en möjlighet till frivillig bötesbetalning på ett enkelt sätt. Förbundet välkomnar därför förslaget att införa uppbörd av domstolsböter. Förbundet tillstyrker också förslaget om en särskild bötesavgift som stöd för uppbörden.

Statskontoret delar uppfattningen att man nu bör arbeta vidare på SARIs förslag till principiell utformning av ett nytt system för uppbörd av domstolsböter. I det sammanhanget bör enligt statskontorets mening också närmare övervägas fördelarna och nackdelarna med restavgift. Man bör därför inte redan nu ta slutlig ställning i denna fråga. Statskontoret är berett att medverka i ett sådant arbete.

Riksskatteverket pekar på att promemorieförslaget innebär att man utöver restavgiftssystemet enligt uppbördslagstiftningen skapar ett ytterligare avgiftssystem i allmänna mål vartill bötesindrivningen räknas. Verket avstyrker förslaget att indrivningsavgift skall införas nu.

Riksskatteverket ställer sig i princip positivt till tankarna på en avgift vid

indrivning av böter men ifrågasätter lämpligheten av att skapa ett särskilt avgiftssystem för böter. Verket erinrar om det förslag till höjning av restavgiften som har föreslagits i skatteindrivningsutredningens nyligen remissbehandlade betänkande Restavgift på skatt m. m.. (Ds B 1981:12). Om detta förslag förverkligas bortfaller enligt riksskatteverket invändningarna mot att konstruera bötesindrivningsavgiften som en restavgift efter uppbördslagstiftningens mönster.

Enligt riksskatteverkets mening är det en viktig förutsättning att en avgift konstrueras så att den är lätt att administrera och lätt kan passas in i indrivningsarbetet. Riksskatteverket föreslår därför och med hänvisning till föreslagen höjning av restavgiften enligt uppbördslagstiftningen att frågan om restavgift för böter blir föremål för ytterligare överväganden innan slutlig ställning tas.

Riksskatteverket delar den i promemorian framförda uppfattningen om att det nuvarande restavgiftssystemet inte är lämpat för bötesfallen.

Eftersom den i promemorian föreslagna avgiften skall utgöra en ersättning till staten för de kostnader som uppkommit genom indrivningen och inte en sanktion för försenad inbetalning finns det enligt riksskatteverkets mening till en början anledning att erinra om den speciella karaktär böterna har som inkomst för staten.

Böter är sålunda inte och bör inte jämföras med skatt. Äläggande av bötesstraff bör inte ses som ett sätt att skaffa staten inkomster. Som straff utgör böterna en ensidig prestation från den bötfälldes sida gentemot staten. Betalning och indrivning av böter är straffverkställighet och bör som sådan i första hand jämföras med andra typer av straffverkställighet för vilka staten inte tar särskilt betalt. Eftersom bötesmedlen ändå är inkomster för staten måste de givetvis beräknas och budgeteras på vanligt sätt. För innevarande budgetår har de beräknats till omkring 119 milj. kr. (bilagan till FiU 1980/81:45 s. 10). Det är uppenbart att bötesmedlen med denna omfattning väl täcker de kostnader som är förenade med indrivning av en del av dem.

Om en avgift skall införas ligger det enligt riksskatteverket nära till hands att utgå från den ordning som gäller enligt förordningen (1981:1185) om utsökningsavgifter. Enligt denna förordning utgår en fast avgift, grundavgiften, om 250 eller i visst fall 125 kr. Dessa utsökningsavgifter har emellertid hittills utgått endast i enskilda mål.

Införandet av en särskild avgift för bötesmålen innebär, anför riksskatteverket, att det för enbart dessa mål skapas ett avgiftssystem som inte i övrigt förekommer hos kronofogdemyndigheten. Redan denna omständighet gör att de administrativa konsekvenserna av en sådan ordning noga måste övervägas innan beslut om sådan avgift fattas. Härtill kommer att det är tveksamt om ett system med bötesavgifter ger ett utbyte för det allmänna som överväger de olägenheter som kan väntas uppstå i praktiken. Avgiften kan visserligen ha en viss betalningsfrämjande effekt men

denna torde vara marginell. Om bötesbeloppet efter restföring betalas frivilligt kommer bötesavgiften att kvarstå som restbelopp vilket kronofogdemyndigheten av kostnads- och resursskäl inte kan ägna hög prioritet (jfr systemet med restavgifter på felparkeringsavgifter).

Även *Föreningen Sveriges kronofogdar* är tveksam till införandet av ett system med särskilda avgifter för böter liknande restavgiften. Föreningen erinrar om de administrativa problem som var förenade med restavgifter på felparkeringsavgifter och befarar för sin del att vinsterna med ett avgiftssystem inte uppväger de olägenheter som kan väntas uppstå i praktiken. Att en avgift i storleksordningen 40 kr skulle ha en betalningsfrämjande effekt och effektivisera indrivningen är enligt föreningen utomordentligt tveksamt.

1 Förslag till

Lag om ändring i brottsbalken

Häriigenom föreskrivs att 25 kap. 7 §, 26 kap. 2 §, 34 kap. 11 § och 35 kap. 7 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 kap.
7 §¹

Om uppbörd och indrivning av böter finnes bestämmelser i bötesverkställighetslagen (1979: 189).

Böter som *icke* betalas *skola*, om *icke* annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst *tio* och *högst nittio dagar* enligt *bestämmelser därom i lagen (1964:168) om förvandling av böter*.

Böter som *inte* betalas *får*, om *inte* annat är föreskrivet, förvandlas till fängelse i lägst *fjorton dagar* och *högst tre månader* enligt *bestämmelserna i bötesverkställighetslagen*.

26 kap.
2 §

Fängelse *må* användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa *å* något av brotten.

Fängelse på viss tid *må* sättas över det svåraste av de högsta straff som *kunna* följa *å* brotten men *må ej* överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra, *därvid bötesstraff* anses svara mot *det* fängelse som *skulle följa* vid böternas förvandling.

Fängelse *får* användas såsom gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa *på* något av brotten.

Fängelse på viss tid *får* sättas över det svåraste av de högsta straff som *kan* följa *på* brotten men *får inte* överskrida detta med mer än två år eller överstiga de högsta straffen sammanlagda med varandra. *Ett bötesstraff* skall *därvid* anses svara mot fängelse *fjorton dagar*.

Ej *må* det svåraste av de lägsta straffen underskridas.

34 kap.
11 §²

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn eller disciplinstraff skall livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Om en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss

¹ Senaste lydelse 1979: 190.

² Senaste lydelse 1981: 211.

Nuvarande lydelse

böter eller disciplinstraff som har meddelats innan fängelsestraffet har börjat avtjänas förekommer till verkställighet på en gång, skall fängelsestraffet träda i stället för böterna eller disciplinstraffet.

Föreslagen lydelse

tid i minst två år och en dom på böter, förvandlingsstraff för böter eller disciplinstraff som har meddelats innan det förstnämnda fängelsestraffet har börjat avtjänas, skall det straffet träda i stället för den andra påföljden.

35 kap.

7 §³

Ådömda böter bortfalla när fem år förflutit från det domen vann laga kraft, om ej dessförinnan ansökan om böternas förvandling delgivits den dömden. Om bortfallande av böter sedan sådan ansökan delgivits samt av ålagt förvandlingsstraff är särskilt stadgat.

Ådömda böter bortfaller när fem år har förflutit från det domen vann laga kraft.

Första stycket gäller inte, om den dömden vid utgången av den där angivna tiden har delgivits en ansökan om böternas förvandling som inte har blivit slutligt prövad. Om rätten i sådant fall skiljer saken från sig utan att förvandla böterna, bortfaller dessa när rättens beslut har vunnit laga kraft. Om bortfallande av ålagt förvandlingsstraff föreskrivs särskilt.

Dör den dömden, bortfalla ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och till gäldande av böterna lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar, skola dock böterna utgå av den egendomen.

Dör den dömden, bortfaller ådömda böter. Har under den dömdes livstid domen vunnit laga kraft och lös egendom tagits i mät eller satts i allmänt förvar för betalning av böterna, skall dock böterna betalas av den egendomen.

Vad nu sagts om böter gäller även utdömt vite.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983. De nya bestämmelserna tillämpas också i fråga om böter som har ådömts före ikraftträdandet. Förvandlingsstraff som endast avser sådana böter får dock inte bestämmas till fängelse på längre tid än som skulle ha kunnat ske enligt 25 kap. 7 § andra stycket i dess äldre lydelse. Äldre böter skall ej heller vid tillämpning av 26 kap. 2 § andra stycket andra meningen anses svara mot fängelse på längre tid än som skulle ha följt av äldre bestämmelser.

³ Senaste lydelse 1979: 190.

2 Förslag till

Lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189)

Härigenom föreskrivs i fråga om bötesverkställighetslagen (1979: 189)
dels att 1 och 14 §§ skall ha nedan angivna lydelse,
dels att i lagen skall införas nio nya paragrafer, 15–23 §§, samt före 15 §
 en ny rubrik av nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

Bötesstraff verkställs genom uppbörd eller indrivning. Regeringen bestämmer, i vad mån uppbörd skall ske.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite *och* sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

Lagens bestämmelser om böter gäller också vite. *Bestämmelserna i 1–13 §§ gäller dessutom* sådan särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet. Vad som sägs i lagen om dom gäller även beslut.

14 §

Om förvandlingsstraff för obetalda böter föreskrivs i lagen (1964:168) om förvandling av böter.

Har beslut om förvandlingsstraff meddelats, får böter ej indrivnas. *Se-
dan verkställighet av förvandlings-
straffet påbörjats, får ej heller be-
talning för böterna mottas.*

Har beslut om förvandlingsstraff *för obetalda böter* meddelats, får *dessa böter* ej indrivnas. *Betalning för böterna får dock tas emot intill dess förvandlingsstraffet har till fullo verkställts eller bortfallit.*

Förvandling av böter

15 §

Ådömda böter, som inte har kunnat indrivnas och som inte har avkortats, skall om inte annat är föreskrivet på talan av åklagare förvandlas till fängelse, om det är uppenbart att den bötfällde av tredska har underlåtit att betala böterna eller att förvandling annars av hänsyn till allmän laglydnad är särskilt påkallad.

Är den bötfällde, när förvandling skall ske, skyldig att betala även andra böter än sådana som avses i första stycket, skall också *dessa böter* förvandlas.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Förvandlingsstraffet skall bestämmas till fängelse i lägst fjorton dagar och högst tre månader.

16 §

Mål om förvandling av böter tas upp av tingsrätten i den ort där den bötfällde finns eller av den tingsrätt som har handlagt det mål, i vilket bötesstraffet eller, om det är fråga om flera sådana straff, något av dem har ådömts. Har bötesstraffet eller vid flera straff något av dem bestämts genom strafföreläggande eller genom föreläggande av ordningsbot, kan målet tas upp även av den tingsrätt hos vilken åtal för brottet skulle ha kunnat väckas.

17 §

I mål om bötesförvandling skall tingsrätten vid avgörande av saken bestå av en lagfaren domare och nämnd. Åklagaren och den bötfällde skall kallas till förhandling inför rätten. Om den bötfällde inte inställer sig, får målet ändå avgöras, såvida tillfredsställande utredning finns i saken.

Rättens avgörande av saken sker genom beslut.

Ett beslut varigenom rätten har lämnat en ansökan om förvandling utan bifall utgör inte hinder för att en sådan ansökan tas upp på nytt beträffande samma böter.

I övrigt skall i tillämpliga delar gälla vad som är föreskrivet beträffande mål om allmänt åtal.

18 §

Om den bötfällde sedan förvandling av böterna har beslutats betalar hela bötesbeloppet, bortfaller förvandlingsstraffet till den del det inte har verkställts. Beslut om detta meddelas av kriminalvårdsstyrelsen.

19 §

Har någon ålagts förvandlingsstraff för böter och uppkommer därefter fråga om förvandling av andra böter, som har ålagts innan det förstnämnda straffet har blivit till fullo verkställt, skall vid det nya straffets bestämmande i möjlig mån iakttas att straffen tillsammans inte överstiger vad som skulle ha ålagts om böterna hade förvandlats samtidigt. Rätten får i ett sådant fall förordna att det tidigare ådömda förvandlingsstraffet skall avse även de andra böterna eller bestämma det nya straffet till kortare tid än som anges i 15 § tredje stycket.

Avser ett beslut om förvandling böter som har ålagts innan ett tidigare förvandlingsstraff har börjat verkställas och framgår det inte av beslutet att det tidigare förvandlingsstraffet har beaktats, skall domstolen, sedan besluten har vunnit laga kraft, efter anmälan av åklagare ompröva det beslut som har meddelats senast. Därvid tillämpas första stycket.

20 §

Om verkställighet av förvandlingsstraff föreskrivs särskilt.

21 §

Ålagt förvandlingsstraff bortfaller, om beslutet inte har börjat verkställas inom tre år från det beslutet vann laga kraft.

22 §

Förvandling får ej ske av

1. böter, som har ådömts med stöd av 33 kap. 2 § brottsbalken,

2. vite, som har utdömts för underlåtenhet att fullgöra dom eller beslut rörande saken i mål som har handlagts enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

23 §

Ett beslut av hovrätten i ett mål om bötesförvandling får inte överklagas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

2. De nya bestämmelserna gäller även i fråga om böter som har ålagts före ikraftträdandet. Sådana böter får dock inte förvandlas, om hinder häremot skulle ha mött enligt 9 § lagen (1964: 168) om förvandling av böter eller om förhållande som avses i 11 § nämnda lag har inträtt före ikraftträdandet. Inte heller får förvandlingsstraff som endast avser böter som har ådömts före ikraftträdandet bestämmas till fängelse på längre tid än som skulle ha kunnat ske enligt äldre bestämmelser.

3 Förslag till**Lag om upphävande av lagen (1964:168) om förvandling av böter**

Härigenom föreskrivs att lagen (1964:168) om förvandling av böter skall upphöra att gälla vid utgången av juni 1983 med de undantag som anges nedan.

1. Har före utgången av juni 1983 meddelats beslut som avses i 25 § lagen (1964:168) om förvandling av böter, tillämpas fortfarande den bestämmelsen.

2. I fråga om beslut om förvandling enligt lagen (1964:168) om förvandling av böter som har vunnit laga kraft före utgången av juni 1983 eller som vinner laga kraft därefter tillämpas fortfarande äldre bestämmelser.

4 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister**

Härigenom föreskrivs att 2, 3, 4, 7, 10 och 11 §§ lagen (1963:197) om allmänt kriminalregister skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*2 §¹

Registret skall innehålla uppgifter angående dem som av domstol i riket

1. dömts till fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn;
2. överlämnats till sluten eller öppen psykiatrisk vård eller till vård i specialsjukhus för psykiskt utvecklingsstörda; eller

3. erhållit anstånd med verkställehet av förvandlingsstraff.

3. ålagts förvandlingsstraff för böter.

¹ Senaste lydelse 1981: 229.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Har brott, för vilket dömts till skyddstillsyn, enligt domen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet som avses i 33 kap. 2 § brottsbalken, skall detta särskilt anmärkas i registret.

I registret skall antecknas brottet samt uppgift om verkställd personutredning och om domen eller beslutet.

3 §²

I registret skall anteckning ske

1. om för den som dömts till påföljd av beskaffenhet att skola antecknas i registret provotid förlänges eller påföljden förklaras skola avse jämväl annat brott eller undanröjes eller ock påföljd förklaras skola träda i stället för annan påföljd;

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad;

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken; samt

7. om för den som erhållit anstånd med verkställigheten av förvandlingsstraff provotiden förlänges eller anståndet förklaras förverkat.

2. om villkorligt medgiven frihet förklaras helt eller delvis förverkad; samt

6. om beslut meddelas jämlikt 34 kap. 10 eller 18 § brottsbalken.

4 §³

Registret skall innehålla anteckning om verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse och frigivning från sådant straff, med angivande vid villkorlig frigivning av provotiden och den återstående strafftiden.

Registret skall innehålla anteckning om verkställighetens början beträffande den som dömts till fängelse och frigivning från sådant straff, med angivande vid villkorlig frigivning av provotiden och den återstående strafftiden. *Vad som har sagts nu gäller även i fråga om förvandlingsstraff för böter.*

7 §⁴

Uppgift, som beträffande någon intagits i registret, skall utgå därur

1. om överrätt genom dom eller beslut som vunnit laga kraft, frikännt honom för den åtalade gärningen eller ock funnit honom skyldig till denna men icke dömt honom till påföljd, som skall antecknas i registret;

1. om överrätt genom dom eller beslut som vunnit laga kraft, frikännt honom för den åtalade gärningen eller ock funnit honom skyldig till denna men icke dömt honom till påföljd, som skall antecknas i registret, *eller om en hovrätt har upphävt en tingsrätts beslut om förvandlingsstraff för böter.*

² Senaste lydelse 1981: 215.

³ Senaste lydelse 1981: 215.

⁴ Senaste lydelse 1964: 549.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2. om domstol efter resning meddelat dom eller beslut som avses i 1;
3. när han avlidit; eller
4. när åttio år förflutit från hans födelseår.

10 §⁵

I registerutdrag enligt 8 § skall, om ej annat följer av vad nedan stadgas, icke medtagas anteckning om

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, överlämnande till särskild vård *eller anstånd med verkställighet av förvandringsstraff*, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

2. fängelse i annat fall än som avses i 1, sedan tio år förflutit från frigivningen.

1. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller* överlämnande till särskild vård, sedan tio år förflutit från domen eller beslutet; samt

2. fängelse i annat fall än som avses i 1 *samt förvandringsstraff för böter*, sedan tio år förflutit från frigivningen.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut, som enligt 2 § skall antecknas i registret, skola båda anteckningarna upptagas i registerutdrag, så länge någondera jämlikt första stycket skall medtagas. Förekomma flera anteckningar, skall vad nu sagts äga motsvarande tillämpning. Anteckning om dom eller beslut, som meddelats före den 1 januari 1945, eller om verkställighet av påföljd som bestämts i sådant avgörande medtages dock endast i den utsträckning regeringen bestämmer, om ej begäran om fullständigt utdrag har gjorts.

Skall med tillämpning av vad i denna paragraf stadgas i utdraget ej medtagas någon anteckning som påföljd, skola ej heller medtagas övriga anteckningar, som må förekomma i registret. I utdrag till domstol eller åklagare skall dock alltid medtagas anteckning om verkställd sinnesundersökning eller rättspsykiatrisk undersökning.

Bestämmelserna i denna paragraf skola jämväl äga tillämpning beträffande uppgift som antecknats med stöd av 6 §.

Begränsning som förut angetts i denna paragraf skall ej iakttagas, om för särskilt fall fullständiga uppgifter begäras av justitiekanslern, justitiebudsman eller datainspektionen.

11 §⁶

I fråga om utdrag jämlikt 9 § skall vad i 10 § stadgas äga motsvarande tillämpning med följande avvikelser:

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller anstånd med verkställighet av förvandringsstraff* skall i

1. Såvitt avser anteckning om fängelse i högst ett år, villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken *eller förvandringsstraff för böter* skall i stället för den i 10 §

⁵ Senaste lydelse 1981: 215.

⁶ Senaste lydelse 1979: 684.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

stället för den i 10 § första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt *aderton* år, skall *ej* i något fall *medtagas*.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten *skola ej* gälla.

första stycket angivna tiden gälla en tid av fem år.

2. Anteckning om påföljd, vilken ådömts endast för gärning som någon begått innan han fyllt *arton* år, skall *inte* i något fall *medtas*.

3. Föreskrifterna i 10 § andra stycket tredje punkten och tredje stycket andra punkten *skall inte* gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983. Beträffande förvandlingsstraff som har ålagts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser fortfarande.

5 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.

Härigenom föreskrivs att 7 § lagen (1965: 94) om polisregister m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*7 §¹

I uppgift från polisregister må, om ej annat följer av 7 a §, ej medtagas anteckning om

1. böter, sedan fem år förflutit från dom, beslut eller godkännande av strafföreläggande;

2. villkorlig dom, skyddstillsyn, fängelse som ådömts enligt 28 kap. 3 § brottsbalken, överlämnande till särskild vård, dom varigenom någon enligt 33 kap. 2 § brottsbalken förklarats fri från påföljd, beslut av åklagare att icke tala å brott eller beslut om utvisning enligt 38, 43, 47 eller 48 § utlänningslagen (1980: 376), sedan tio år förflutit från dom eller beslut;

3. fängelse i annat fall än som avses i 2, sedan tio år förflutit från frigivningen;

3. fängelse i annat fall än som avses i 2 *samt förvandlingsstraff för böter*, sedan tio år förflutit från frigivningen;

4.andel i övrigt, sedan tio år förflutit från den händelse som föranlett anteckningen.

Anteckning om utvisning som beslutats av allmän domstol tas med under den tid, som är föreskriven för den brottspåföljd som har ådömts jämte utvisningen.

Har före utgången av tid som nu sagts beträffande samma person ånyo meddelats dom eller beslut eller förekommit händelse, som antecknats i registret och icke avser endast förändring av påföljd eller verkställighet av

¹ Senaste lydelse 1981: 230.

tidigare dom eller beslut, må båda anteckningarna medtagas så länge någondera må medtagas enligt första eller andra stycket. Förekommer flera anteckningar, äger vad nu sagts motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983. Beträffande förvandlingsstraff som har ålagts före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.

Härigenom föreskrivs att 29 § lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket. Vad i 23 § lagen om verkställighet av bötesstraff är föreskrivet skall dock ej äga tillämpning.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må väckas talan, som avses i 20 kap. 15 § brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

Föreslagen lydelse

29 §¹

Har framställning om verkställighet av straff enligt 1 eller 5 § eller om anordnande av övervakning enligt 10 eller 17 § bifallits eller har undanröjande beslutats enligt 14 § eller förverkande enligt 21 §, må ej här i riket väckas åtal för gärning som avses i den i den andra staten meddelade domen. Med avseende å bestämmelser i svensk lag om sammanträffande av brott och om förändring av påföljd skall så anses som hade domen meddelats här i riket. Vad som föreskrivs i 19 § bötesverkställighetslagen (1979: 189) skall dock inte tillämpas.

¹ Senaste lydelse 1964: 548.

Innehåll

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om ändring i brottsbalken	2
Förslag till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189) ...	4
Förslag till lag om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter	7
Förslag till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister	7
Förslag till lag om ändring i lagen (1965: 94) om polistregister m. m. .	10
Förslag till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m. m.	11
Utdrag av regeringsprotokoll den 28 oktober 1982	12
1 Inledning	12
2 Allmän motivering	12
2.1 Allmänna utgångspunkter	12
2.2 I vilka fall skall förvandling ske?	5
2.3 Straffmätningen	19
2.4 Anstånd med verkställigheten skall inte förekomma	20
2.5 Forumfrågan	21
2.6 Behörigheten att väcka talan om förvandling	21
2.7 Preskription	24
2.8 Anteckning i kriminalregistret	25
2.9 Undantag från förvandling m. m.	26
2.10 Sammanlagda strafftider, verkställighet m. m.	28
2.11 Fullföljd	30
2.12 Särskild avgift vid bötesindrivningen	30
3 Upprättade lagförslag	31
4 Specialmotivering	31
4.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	31
4.2 Förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979: 189)	33
4.3 Förslaget till lag om upphävande av lagen (1964: 168) om förvandling av böter	38
4.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 197) om allmänt kriminalregister	39
4.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1965: 94) om polisregister m. m.	39
4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1963: 193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkstäl- lighet av straff m. m.	39
5 Hemställan	40
6 Beslut	40
Utdrag av lagrådets protokoll den 13 januari 1983	41
Utdrag av regeringsprotokoll den 26 januari 1983	47
<i>Bilaga 1</i> Lagförslag i departementspromemorian (Ds Ju 1981: 24) Förvandling av böter m. m. Förslag till ny lagstiftning.	
<i>Bilaga 2</i> Sammanställning av remissyttranden över departe- mentspromemorian.	
<i>Bilaga 3</i> De remitterade förslagen.	